

doba má svoji pečeť . . . svůj vzduch, který všecko proniká . . . svůj charakter — ne nahodilý, ale tkvící v nejhlubší nutnosti . . . a každá doba má umělce, kteří pochopili dobu . . . věděli odkud jde a kam jde, v jichž dílech je cele vyjádřena — v nichž žije, v nich je vtělena . . . mezi umělcem a jeho prostředím je nejtuzší a nejjemnější souvislost . . . jsou vzájemně sebou prolnuti.

A disaccord mezi umělcem a prostředím?

Je dvojí.

Bud' přišel umělec brzy — pak je revolta těžká, krvavá, ale vede dříve nebo později k vítězství (Stendhal). —

Nebo přišel pozdě — a tu je jen tragická bez triumfu.

Jen ještě jedno.

Mluvil jsi o určitých cyklických návratech v evoluci literární. Pravda, jsou. Po vyčerpání všeho, okruhem dojde se k bodu, odkud se vyšlo — jenom že hledá se vždy cestou vpřed a nikdy vzad . . .

Je to týž bod, ovšem — ale jinak situován a vždy ve spirále o jeden právě opsaný oblouk výš nebo (je to zcela jedno) níž.

Za padesát let návrat k dramatické básni. Snad. Snad za sto, za dvě stě — ale jen k bodu, k idej . . . a ta bude, myslím, ještě reciprokní . . .

— To vše mne ale nevyvrací. Dokázal jsi jen, že místo přehlasování rozhoduje převážení důvody — ale přec jen reálnými a relativními.

Věc je zásadně stejná.

Vždy jen fakt a fakt.

Jak směšná je mně teď pretense staré kritiky — být spravedlivou, dodal jsem hledě ironicky na zapadající slunce.

— Dnešní jí už nemá — zná jen realnost, řek' X. suše.

A za chvíli dodal:

Maska a zas maska a za nimi všude tma . . .

Zvedli jsme se.

— Při premii byl potlesk silný? obrátil se na mne ještě X. na zpáteční cestě.

— Ano, a větším právem než Czikyho Proletářům.

— Myslím také.

Ediční poznámky

Přítomným svazkem zahajujeme v edici *Souboru díla F. X. Šaldy* systematickou řadu knižního vydání úplného Šaldova díla kritického, t. j. jeho studií, článků, kritik, gloss a polemik, jak je v časovém sledu svého životního díla uveřejňoval v revuích, v denním tisku a později ve vlastním Zápisníku. Úplným jejich souborem, uspořádaným v důsledném systému chronologickém, dostane se tak Šaldovu dílu prvního vydání veškeré jeho kritické práce, uložené dotud z větší části jen v periodickém tisku, čtenáři namnoze stěžím přístupným. Šalda sice sám ještě za života pořizoval občas knižní *výbory* ze svých starších časopiseckých článků a referátů, ale v koncepci jeho knižního díla byl to vždy pouhý výběr, nikoli vyčerpávající zveřejnění úplného materiálu. Tak r. 1925 a 1934 vydal dvě knihy, shrnující výběr jeho nejstarších článků a kritik z let devadesátých (z r. 1892—1900), „*Juvenilie*“ a „*Mladé zápasy*“; ke konci života, r. 1936, vydal pod titulem „*Časové a nadčasové*“ objemný svazek novinových feuilletonů z *Nár. listů*, *Venkova*, *Tribuny* a z *Českého slova* z doby válečné a těsně poválečné (1912—1924). Stejně i z větších studií literárně historických a z řady básnických portrétů z poslední doby zamýšlel uveřejnit knižní celky, jež vyšly již posmrtně v edici Bedřicha Fučíka podle záměrů autorova autentičného rozvrhu: „*Studie literárně historické a kritické*“ (1937) a „*Medailony*“ (1941). Podobně byla posmrtně vydána kniha jeho kritik české literatury, uveřejňovaných v Zápisníku, „*Kritické glossy k nové poesii české*“ (1939) a výběr výtvarných statí „*Hájemství zraku*“ (vydal 1940 Fr. Kovárna). Tyto výběry byly však pouze dokumentem Šaldova retrospektivního hlediska, s nímž ke konci života přehlížel vlastní dílo. Časový odstup a zároveň hodnotící hledisko aktuálního zpřítomnění vedlo však Šaldu k výběru pouze toho, co sám v dané chvíli pokládal za podstatné a životné pro přítomnost; proto někdy svůj text také revidoval, retušoval nebo i přepracoval¹. Jmenované svazky jednotlivých výběrů nebudou v novém vydání Šaldova díla — tentokrát konečně již úplném — znovu přetiskovány. Neboť redakce *Souboru* rozhodla se pro chronologické uveřejnění nerušeného pásma auto-

1 - Srv. „*Slovo úvodní*“ k *Mladým zápasům* z července 1934, otištěné zde na str. 450—455.

rových kritických projevů, které takto umožní vydati spolehlivý a autentický obraz Šaldova kritického vývoje i jeho osobní konfrontace s českým literárním, kulturním a posléze i společenským vývojem celého půlstoletí. V tom smyslu ozřejmil a zdůvodnil vydavatelské zásady redakce *Felix Vodička* v článku „Celkový plán Souboru díla F. X. Š.“, otištěném ve zvláštní publikaci, vydané k zahájení Souboru (Praha, *Melantrich 1946*):

„Dali jsme přednost hledisku historickému před thematickým vědomě, neboť kritik působí silou své aktivity přečtivším v dané chvíli a s hlediska dané situace. Máme však pro toto hledisko jistý pokyn a souhlas přímo v Šaldově díle. Šaldovým kritickým potřebám nejlépe vyhovoval *Šaldův zápisník*, vydávaný od roku 1928. Tam se Šalda mohl nezávisle a v plném bohatství a v plné rozmanitosti svého projevu a výrazu vyrovnávat s danou kulturní a politickou skutečností. Právě proto, že tento Šaldův zápisník byl tak osobitým projevem Šaldovy pracovní a vydavatelské techniky, hodláme vydati tento Zápisník i v Souboru v celistvé podobě, pouze beletrii přefádíme do souborných knih beletristických. Ale obdobně jako v Zápisníku působil Šalda již dříve, i když neměl vždy tu nezávislost a ty publikační možnosti jako ve svém vlastním časopise. Hodláme proto metodu Šaldova zápisníku prodloužit zpětně do minulosti a budeme v jednotlivých svazcích historické řady Šaldových spisů zachycovati Šaldovo publicistické působení podle jednotlivých roků, při čemž jednotlivé svazky zahrnou podle množství materiálu po případech i let několik . . .

Zdálo by se, že zdůrazněním historického hlediska v plánu Souboru díla F. X. Šaldy nepřihlíželi jsme dostatečně právě k jeho životnosti, kterou měl Šalda sám vždy tak na mysli. Nepochybujeme však, že i v tomto uspořádání bude mít Šalda dnešnímu čtenáři co říci, že i dnešní čtenář bude moci konfrontovati Šaldovo řešení problémů v minulosti se situací přítomnou. Zato mu naše uspořádání Souboru vedle jednotlivých stále živých problémů umožní sledovat ještě navíc životnost jako trvalou vlastnost Šaldovy kulturní aktivity, stále neúnavné a stále znovu a znovu se ponořující do všeho dění se snahou novou skutečnost nejen pochopit, ale i vytvářet. Není právě tento aktivismus jako skutečnost něčím, čeho stále potřebujeme a co jediné zaručuje i plnost kulturního života v přítomnosti? V tomto smyslu je Šaldovo dílo aktuální celé a právě postup historický odhalí pathos a inspiraci Šaldova díla kritického v plném jejich rozsahu.“

Šaldovy kritické projevy, t. j. studie, články, kritiky, glossy a polemiky, uspořádané v chronologickém pořadí od počátku jeho významné činnosti v „Literárních listech“ r. 1892 až po poslední stati ze „Zápisníku“, otiskujeme podle původního textu v revui nebo v novinách, kde byly po prvé uveřejněny. K časopisecké verzi jako výchozí přihlížíme i při otiskování těch studií a statí, které byly Šaldou zařazeny do některých z výborů jeho starších prací, do „Juvenilí“, „Mladých zápasů“ nebo „Časových i nadčasových“, a které při této příležitosti byly někdy méně, někdy

podstatně měněny. Dostatečným odůvodněním nerespektování Šaldovy pozdější redakce jeho starších článků jest nám nutnost zachování historického kontextu v úplném chronologickém vydání, v němž by vkládání některých stylisticky i věcně přepracovaných statí, které obražejí pozdější (časově odlehlý) vývoj Šaldova názoru, působilo rušivě. Tam, kde půjde o podstatné odchylky rázu věcného, nikoli stylistického, zaznamenáváme v poznámkovém aparátu nejdůležitější změny a retuše, jež Šalda provedl. (Týká se to zejména pětáctřiceti kritických článků „Mladých zápasů“ z r. 1934, jejichž knižní znění se od původního textu z let devadesátých odchyluje nejpatrněji.)

Řada kritických projevů z let 1892—1937, vytvářející vcelku mohutný obraz téměř půlstoletého vývoje české moderní kultury a Šaldovy výjimečné tvůrčí účasti na ní, obraz vývoje Šaldy-kritika a jeho aktivního postoje k českému dění nejen literárnímu, ale i obecně kulturnímu a zčásti i politickému, obsáhne přibližně 20 svazků včetně znovu vydaných ročníků jeho „Zápisníku“. Rozsah každé knihy zaujme Šaldovo kritické dílo z 2—3 let; rozhodující pro počet let v jednotlivém svazku jest nám jen vnější okolnost rozsahu. Jednotkou vnitřního členění jest kalendářní rok. Uvnitř tohoto chronologického vymezení budou vydány veškeré studie, kritiky, glossy, polemiky, úvody ke knihám, stati ve sbornících atd., bez jakéhokoli thematického hlediska. Pro přehlednost rozdělujeme však kritické dílo z jednotlivého roku do dvojího pásma: essaye, studie a velké kritiky tvoří pásmo první, zřetelně — i typograficky — odlišené od pásma gloss, menších recenzí a polemik, podepsaných po případě pouze šifrou.

První svazek *Kritických projevů F. X. Šaldy* obsahuje úplný úhrn Šaldovy kritické a polemické tvorby z prvních dvou let jeho publikační činnosti: z r. 1892 a 1893. Je celistvým obrazem Šaldy čtyřicetiletého a pětadvacetiletého, vstupujícího na prahu literárně revoluční epochy devadesátých let minulého století na veřejné forum a brzy nato významně ovlivňujícího české literární dění tohoto období. Dlouhého Literární listy, „časopis věnovaný moderní kritice literární“ (vycházející ve Velkém Meziříčí na Moravě) a vzápětí pak Pelclovy Rozhledy jsou první jeho tribuny. První rok — 1892 — jsou to dokonce Literární listy výlučně; dlouhými studii, obšírnými recenzemi současné české poesie a prózy, i polemikami, jež jimi vyvolá, vyplňuje jejich čísla, čtrnáctidenně a celkem pravidelně vycházející. V prosinci r. 1891 (pět dní před jeho čtyřicetiletými narozeninami) objevuje se tu jeho jméno po prvé. Po celá devadesátá léta až do konce století (do 16. III. 1899) působí v nich pak jako nejvýraznější osobnost a sama osa celé revue. Vedle toho psal F. X. Šalda v této době divadelní kritiky do Rozhledů (1893—1895) a později literární články — především referáty — do Lumíra (1898—1900). Avšak Literární listy zůstaly po celou tu dobu jeho basí nejvlastnější a pro celé Šaldovo první období nejcharakterističtější.

Osm velkých studií, *dvacet* rozsáhlých kritických referátů převážně o české literatuře, *dva* zásadní referáty divadelní a *devět* (!) polemických článků, typických již pro originalitu Šaldy — dravého polemika, tvoří úhrnnou zeň prvních dvou let, již podává přítomný svazek. Celkem tedy 39 článků; v knižním vydání svého Díla, ve svazcích „Juvenilii“ a „Mladých zápasů“ uveřejnil z nich Šalda právě polovinu (19). Z celé půle je tedy první svazek Kritických projevů prvními knižními uveřejněními nejstarší Šaldovy kritické práce. A i referáty a studie knižně vydané vycházejí tu po prvé ve své původní, časopisecké, verzi. Neboť zejména v knize „posudků, odsudků, útoků z let 1893—1899“ („Mladé zápasy“) prováděl Šalda podstatné změny v retuších stylistických i věcných.

Vzhledem k tomu, že část těchto studií byla již knižně uveřejněna a znovu přehlédnuta Šaldou, uveřejňujeme v Dodatku i *předmluvy* Šaldovy k těmto knižním souborům, t. j. k Juvenilii z roku 1925 a k Mladým zápasům z roku 1934. Uveřejňujeme tyto předmluvy již v tomto prvním svazku Kritických projevů, ačkoliv obsah obou Šaldových výborů z kritické tvorby let devadesátých bude vyčerpán teprve postupně v následujících třech svazcích, které spolu s tímto svazkem zahrnou v našem vydání kritickou produkci Šaldovu let devadesátých ne již jen ve výboru, ale celou. O zařazení oboru předmluv do tohoto svazku (a ne až k Šaldově tvorbě z roku 1925 a 1934) rozhodla snaha, aby čtenář mohl za pomoci poznámek již na podkladě svazků zahrnujících tvorbu let devadesátých rekonstruovati aspoň v základních obrysech i oba výbory Šaldou koncipované.

K tomuto souboru jsme v Dodatku připojili ještě nejstarší kritický projev Šaldův, *Divadelní causerii*, pocházející z roku 1889.

V tomto prvním svazku Kritických projevů považujeme za nutné aspoň stručně připomenouti hlavní zásady, jimiž se řídíme při vydávání textu Šaldových studií a článků, a to nejen v tomto svazku, ale i v dalších svazcích Kritických projevů a v celém Souboru díla F. X. Šaldy.

Chceme zachytit věrně původní znění textu, beze změn stylistických nebo jazykových. Opravujeme pouze nesporné tiskové chyby nebo nesporná opomenutí mluvnické povahy. Zachováváme i původní interpunkci, opravujeme opět jen zřejmá nedopatření (vynechané čárky před *který*, *že*, *aby* atd., vynechané čárky za vložnými větami a tak podobně). Tam, kde jde o záležitosti formálně pravopisné (tedy ne jazykové), přidržujeme se Pravidel z roku 1941. (Opravujeme tedy *ztráviti* na *stráviti*, *spůsob* na *způsob*, *pro vždy* na *provždy*, *denník* na *deník*, ale ponecháváme *smísený*, *febrík*, *myšlénka*, *přeletavý* atd.). Substantiva psaná podle dobové normy s měkkým *-l*, píšeme podle dnešní normy s *-l*. (Místo *zkušenost*, *vlast*, *část* píšeme *zkušenost*, *vlast*, *část*). Pravopis cizích slov píšeme obvykle podle dnešní pravopisné normy. U těchto cizích slov rekonstrujeme i kvantitu tam, kde je zvykem ji značit v dnešní normě. (Místo *termin*, *formálnost*, *mentálný*, píšeme *termín*, *formálnost*, *mentálný*). Šalda v devadesátých letech často vnáší do textu nová slova z cizích jazyků, zejména z franštiny, a píše je původním pravopisem.

V tomto případě převádíme do grafické normy české jen ta slova, která jsou v nejbližším slovníku zdomácnělá (na př. *bourgeoisní* píšeme *buržoasní*), jinak ponecháváme původní podobu Šaldova způsobu psaní. Tam, kde ve způsobu psaní cizích slov bylo značné kolísání v posledních desetiletích (tak na př. v otázce psaní *h* ve slovech jako *mathematika* — *matematika*), přidržujeme se rovněž textu Šaldova.

Pokud jde o věcné omyly, opravujeme podle možnosti chyby v titulech knih, ve jménech uváděných autorů, po případě i chyby v citátech.

Jiří Pistorius.

1892

Synthetism v novém umění. Literární listy 13, č. 1 (16. 12. 1891), str. 1—3, č. 2 (1. 1. 1892), str. 25—27, č. 3 (16. 1.), str. 49—51, č. 4 (1. 2.), str. 67—70, č. 5 (16. 2.), str. 87—89, č. 6 (1. 3.), str. 103—105, č. 7 (16. 3.), str. 121—122, č. 8 (1. 4.) str. 140—142. Knižně vyšlo v Juvenilii; text na str. 17—35 a poznámky na str. 307—331.

Šalda vysvětlil sám vznik této první obsáhlé kritické studie v Úvodním slově k Juvenilii (Viz zde na str. 447.). Souvisí tedy tato studie s literárním charakterem počáteční Šaldovy beletristické tvorby, s povídkou *Analysou*, uveřejněnou v roce 1891 ve Vesně (v Souboru díla F. X. Šaldy bude uveřejněna ve svazku 3. „Život ironický a jiné povídky“), a s polemikami, které se rozvinuly po uveřejnění této povídky v Čase a v Literárních listech. Polemika kroužila zprvu kolem symbolismu a vyústila nakonec v zásadní Šaldův pohled na problematiku moderního umění v článku *Synthetism v novém umění*.

Text Šaldova Zaslána z Lit. listů 1892, který byl určen Času za jeho článek o škole symbolistů, je přetištěn v tomto svazku na str. 185—196. V poznámkách k tomuto Zaslánu na str. 470 n. je pak podrobněji zachycen celý průběh polemiky, vyvolané *Analysou*, a je tam otištěn i výňatek z Šaldova dopisu zaslání Času a otištěného tam v 5. ročníku na str. 621. Tento výňatek představuje vlastně zárodek této studie o *Synthetismu*.

Josef Braun: Mezi vyhnanci. Vyšlo v Literárních listech 13, 1892, č. 13 (16. 6), str. 229—231, a č. 14 (1. 7), str. 251—252 s bližším určením recenzované knihy tohoto znění: „*Libuše*“, *Maticе zábavy a vědění*, čís. 5, roč. 21. V Praze 1891. Stran 154.

Tuto kritiku otiiskl Šalda v Mladých zápasech, str. 21—28, ve znění „zkráceném a retušovaném“ a s četnými změnami stylistickými. Ze změn zasahujících do věcné stránky jsou nejvýznamnější tyto:

Na str. 56, ř. 4. vložena za větu *Jedná se o mladého Javorovského* nová věta:

Už takové poetické jméno na -ský je pusté klišé! — Na str. 59 text začínající slovy *Je pravda . . .* (ř. 13) a zakončený slovy — *jedenadvacátého století* (ř. 21) byl redukován v novém vydání do jedné věty takto: *I když žijí mezi námi lidé takového rázu, lidé nečasovi, ranění touhou minulosti, bývají vzácní a budou stále vzácnější v demokraticko-positivistické výchově budoucnosti.* Na str. 61, ř. 8 za slovo *Rousseau* vložena do závorky vysvětlující poznámka: („*Nová Heloisa*“). — Na str. 61, ř. 23 konvenční efekty polské romantiky změněny na efekty romantiky 19. stol.

Xaver Dvořák: *Stínem k úsvitu.* Literární listy 13, 1892, č. 14 (1. 7), str. 249—251, č. 15 (16. 7), str. 262—265. Přetištěno v Mladých zápasech „značně zkrácené“ na str. 37—46. Zkrácení se týká především dokladů a příkladů z Dvořákovy poesie; celý text je dále stylisticky přepracován. Věcné změny se týkají na př. opatrnějšího odstupňování v soudech hodnotících (tak soud o Dvořákovi: *máte před sebou dílo skutečného básníka* (str. 63, ř. 6) je v novém textu omezen určením alespoň po některých stránkách; nebo na str. 66, 2. řádek zdola mluví Šalda o krásné studii J. Vrchlického, zatím co v novém vydání ji kvalifikuje jako *jasnou*), po případě jsou v příkladech dokládajících jisté skutečnosti ze světového básnictví někteří spisovatelé vynecháni, nebo jiní přidáni. (Tak na str. 64 nebyli mezi představiteli náboženské renaissance v 19. století jmenováni *Jean Paul, Giovanni Daneo, Felice Bisazza, Aleardo Aleardi* a *Flaubert*, ale zato nyní na prvním místě uveden *Brentano*. Obdobně na str. 73 při výkladu o intenzitě náboženské vroucnosti nahradil Šalda *Walt Whitmana Fr. Mistralem* a pochvalný výrok o *Zeyerově Janu Marii Plojharovi* vynechal celý.)

H. G. Schauer. Literární listy 13, 1892, č. 17 a 18 (1. 9), str. 289—293, č. 19 (16. 9), str. 321—322. Přetištěno v Juvenilích, str. 36—48. — Psáno jako nekrolog. (Schauer zemřel 26. července 1892.)

Jos. bar. Krušina ze Švamberka: *Črty.* Literární listy 13, 1892, č. 19 (16. 9), str. 328—330, č. 20 (1. 10), str. 346—348. Podtitul uváděl, že *Črty* vyšly jako 45. dílo v Saškově Moravské bibliotéce, ročník 7, č. 11—14. Ve Velkém Meziříčí 1892. Stran 225.

Bohdan Kaminský: *Z Příkopů.* Literární listy 13, 1892, č. 20 (1. 10), str. 345 až 346, č. 21 (16. 10), str. 360—361, č. 22 (1. 11), str. 377. V podtitulu byly bibliografické údaje o recenované knize tohoto znění: *Z příkopů. Verše.* Nakladatel: J. R. Vilímek. V Praze 1892.

Alfred Tennyson. Literární listy 13, 1892, č. 23 (16. 11), str. 385—387, č. 24 (1. 12), str. 403—406.

Karel Červinka: *Zápisník* Literární listy 13, 1892, č. 23 (16. 11), str. 393—395, č. 24 (1. 12), str. 411—412. Podtitul uváděl bibliografická data recenované knihy: Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1892. Str. 90. — Knižně otištěno v Mladých zápasech, str. 29—36 „s malými retušemi a doplňky“. K retuším mimo úpravy stylistického rázu patří i celé vynechané věty. (Tak na str. 123 byla vynechána věta, začínající slovem *Duch . . .* v řádku 8; na str. 123, 2. řádek zdola vynechán text začínající za dvojtečkou slovem *úkol . . .* až do konce odstavce na str. 124; na str. 124, 5. ř. zdola vynechán text začínající za pomlčkou slovem *shodně . . .* až do konce odstavce; na str. 126, 5. ř. zdola vynechána věta začínající slovem *Dost . . .*) Z doplňků jsou nejvýznamnější tyto: Na str. 123 jsou příklady básníků písničích in articulo mortis doplněny za *Verlainem* na konci odstavce ještě poukazem na *Heina*: „*a u Němců Heine, ten kouzelný poslední Heine, básník ‚Lazara‘, básník kleby a rouhání a pak, ještě bolestnější, básník poslední resignace . . .*“ Na téže stránce 8. řádek zdola místo *Poesie Verlainova* opraveno na *Poesie Poeova a Verlainova*. Na str. 129 za odstavec končící před citací veršů větou „*Město prý je také — hrčící pila!*“ vložena hodnotící věta: „*Což je stejně laciné, jako konstruované.*“ Na téže stránce na konci předposledního odstavce k jménu básníka *Lošťáka* přidáno i křestní jméno *Ludvík*.

Kritika v revui. Rozhledy I, č. 11 (listopad 1892), str. 324—328.

Překlad v národní literatuře. Literární listy 14, č. 1 (16. 12. 1892), str. 1—4, č. 2 (1. 1. 1893), str. 27—28, č. 3 (16. 1), str. 48—51. Knižně v Juvenilích, str. 49—64, bez podstatných změn.

Jaroslav Vrchlický: *Nové barevné stěpy.* Literární listy 14, č. 1 (16. 12. 1892), str. 9—10. Bibliografické údaje o recenované knize uvedené v podtitulu: V Praze 1892. Nákladem: F. Šimáčka. (Kabinetní knihovny svazek 55.) Stran 188.

Karel V. Raš: *Horské kořeny.* Literární listy 14, č. 1 (16. 12. 1892), str. 12—15. Bibliografické údaje o recenované knize byly uvedeny v podtitulu: V Praze 1892. Nakladatel: F. Šimáček. Stran 157. Knižně otištěno v Mladých zápasech, str. 99 až 105 s četnými stylistickými retušemi a zjednodušenými formulacemi.

Josephin Péladan. Literární listy 14, č. 1 (16. 12. 1892), str. 21—23, č. 2 (1. 1. 1893), str. 40—41, č. 4 (1. 2. 1893), str. 77—78, č. 7 (16. 3. 1893), str. 128—129, č. 12 (1. 6. 1893), str. 215. — Uveřejněno jako součást oddílu nadepsaného *Literatura francouzská*.

Zasláno. Literární listy 13, 1892, č. 2 (1. 1.), str. 46—48, č. 3 (16. 1.), str. 65—66, č. 4 (1. 2.), str. 85—86. — Odpověď na článek Času „O škole symbolistů“ (Čas 5, 1891, č. 46 z 14. 11. a č. 48 z 28. 11., str. 730—732 a 762—765). Tato polemika měla svou předehru. Byla vyvolána otištěním umělecky průbojně Šaldovy povídky Analysy v zářijových číslech „Vesny“ v r. 1891. (Viz zde v 7. svazku Souboru díla F. X. Šaldy.) 12. září 1891 uveřejnil Čas (ročník 5, str. 587) noticku pod titulem *Z nejmladší novelistiky*, v níž přinášel zprávu o tom, že Vesna, „časopis zábavně poučný pro náš lid“, přinesl v posledním čísle začátek povídky Šaldovy „Analysa“. „Zastavujeme se u tohoto přepodivného výplodu převrácené manýry ne tak z potřeby, že by literatuře hrozilo nebezpečí; spíše však z toho důvodu, že naši diletanti kritičtí všecko, co je převrácené a neslýchané, ochotni jsou připočísti na vrub realismu.“ Pak následoval obsáhlejší citát začátku povídky. Autor noticky nechce, jak říká, citát glossovat a komentovat, úsudek si udělá prý čtenář sám. Šalda charakterisoval styl deníku hrdiny Analysy jako projev „nemocné jeho duše“, autor noticky soudí, že „totéž by se mohlo říci o začátku práce p. Šaldovy“.

Na tuto noticku zaslal Šalda Času dopis, který v Času otiskli jen ve výtahu (ročník 5, str. 621) a s redakčními poznámkami. Z nich vysvítá, že v dopise Šalda jednak opravoval tiskové chyby, jež se vloudily do textu Analysy, jednak „sebevědomě hlásá, že povídku „Analysa“ pracoval s plným vědomím, že u nás chce zahajovat nový směr a uměleckou metodu, slovem školu“. Pak následoval výtah z dopisu Šaldova, který zde přetiskujeme:

O jméně metody té se prou. Více záleží na podstatě její. Vyložili a vykládají ji z živých Bourget, Rod, Morice, Wyzewa, Pica. Z mrtvých: Hennequin. A co piší, jen z nich je složeno. Moje kredo: Řekli a říkají ti umělci, že nestačí v umění podati takový určitý, omezený jev nebo soubor jevů, tedy něco *částečného*. V tom že je neúplnost a nespokojenost těch ostatních jevů potlačených, protože opomenutých. V tom že není ani celost, ani jednota, ani radost (a je tu viděti větší menší příbuznost s tím oním metafysickým učením německým). Že tedy umění, které je osvobozením ze zemského stlačení, uzavřenosti a částečnosti, má stvořiti *úplný* život všehomíra, t. j. duše a vnějšího světa v ní zrcadleného. Čím *více* umění vyjádří, tím že je větší. A v tom poznává se jich cíl, který sluje *Vše*. Ale má-li umění vše podati, potřebí všemohoucnosti jeho prostředků: co se jimi nedovede vyjádřiti, nežije umělecky, *není*, učí. Tak tedy prostředek umění slovesných, t. j. řeč musí vystihovati celý způsob duševního života: i dojem i poznatek i cit. Patrný je rozdíl mezi slovem, pokud zjevuje poznatek, ku př. geometrickou poučku, a pokud podává v básni třeba

cit. Posud — praví dále — vyjadřovala literatura jen jednu sféru duševního života: svět poznatků. Ostatní úplně zůstavila umění výtvarnému a hudbě. A tak by podle nich byla dotud realistickou v nejpřísnějším absolutním smyslu, pokud nic nevyjádřila nad popis neb výpočet jednotlivých poznatků. „A umění ideální — praví — (překládám tu italského kritika Vittoria Picu) bude to, jež stvoří celý život a nejen život smyslů neb jen rozumu nebo jen srdce. To bude to umění *složitě*, které exaltuje ducha lidského v stav *jasnovidného snu*, o němž mluví Wagner ve veledůležitém svém listě k Willotovi z r. 1864“. Jedná se tedy o expansivní zvýšení účinnosti slova básnického. „Slovům, která po dvě stě a více let, od Malherba k reformě romantické, měla význam jedině přísně *abstraktní*, snažili se básníci na počátku tohoto století a po nich Flaubert a po něm jiní vrátit význam *smyslův* a *citův*, který měla při zrození jazyka. A tak slova nebyla více abstraktními znaky, nýbrž podle slavné věty V. Huga stala se živými bytostmi; nevyjadřovala jediné myšlenky, ale i dojmy smyslové jako umění plastická i city jako hudba.“

Z toho již také patrný bude poměr k filosofickému i estetickému monismu, k sugesci i symbolismu. A z tohoto jen důsledně podává se známá věta nového hnutí, vyjadřovaná ne právě vhodně, nejčastěji asi, že „krása je podmíněná šerem“, což jen znamená, že ke stvoření celého světa v umění jest se stříci určité uzavřenosti, jak již psal Flaubert, a že „díla, která pročítáme s rozkoší znova a znova, jsou ta, která nevyjadřují myšlenky a city spisovatelovy ve formě *rozvinuté*, nýbrž zpola jen *naznačují a mlhou obalují*, zůstavující čtenáři úlohu úplně si je stvořiti; díla, která *úmyslnými opomenutími, nejistotou a kolísavou dvojsmyslností* budí nové myšlenky, nové city v duši čtenáře, myšlenky, city, jež se mění dle různých duševních stavů, v nichž se nalézá; díla konečně, jež tvoří skoro mezi spisovatelem a čtenářem jistý druh sympatického spolupracovníctví.“

A je zřejmo, že nové toto umění bude odpírati výlučnosti dokumentace naturalismu jako jeho determinismu a že snahy jeho budou podstatně psychické nebo metafysické jako snahy realismu jsou sociologické. Hennequin, který veliké má zásluhy o nové hnutí vědeckým jeho formulováním, odpíral teoriím Tainovým o prostředí a sváděl znovu kritiku s pole sociologického na estetické, kdež ovšem žádal stvoření pozitivního základu vědeckého, posud úkol Budoucnosti. Jeho studie cizích i domácích autorů jsou většinou studii estetického formalismu, předem stylu. A myslím, že od nich se musí dnes vycházeti v těchto nejněsnadnějších otázkách, že zvláště zde třeba míti jeho oddanost, proniknutí a pochopení podle prvé zásady každé skutečné práce vědecké, jak je obsažena v Spinozově Etice: „že ten, kdo správně poznal, že vše z nutnosti božské přirozenosti a podle věčných zákonů a pravidel přírody se děje, nic nenalézá, co by nenávisť, posměchu nebo pohrdání zasloužilo“.

Šlo tedy v dopisu o výklad, který je zárodkem studie Synthetism v novém umění, viz zde str. 11 n. a v poznámkách na str. 467. Redakční komentátor Času konstato-

val, že se Šalda přibližuje k starým pravdám o podstatě poesie nevhodnými prostředky, takže — jak prý dosvědčuje Analýsa — „alchymie byla blíže k chemii nežli tento nový symbolismus k pravému umění.“

14. listopadu (str. 730—732) a 28. listopadu (str. 762—765) téhož roku vyšel v Čase nepodepsaný článek „O škole symbolistů“. V článku jsou uvedeny informace o francouzském symbolismu, za jehož původce je pokládán Jean Moréas, podle interviewů uveřejněných v Hurětově knize *Enquête sur l'Évolution littéraire*. Hurět rozvrhl soudobé francouzské spisovatele do osmi tříd (psychologové, mágové, symbolisté, naturalisté, neorealisté, parnasisté, neodvislí a theoretikové). Článek v Čase se všímá však jen programu symbolistů, zejména Mallarméova a Maeterlinckova a srovnává Mallarméův výrok o tom, že v poesii má být *něco neurčitého*, s tím, „co pan Šalda ve svém vyznání nazval šerem“.

Další text článku obsahuje: 1. odmítavou kritiku francouzské these symbolismu; 2. názory českých symbolistů; 3. kritiku symbolistické praxe, prováděnou na rozboru částí Šaldovy Analýsy s použitím thesů Masarykova spisu *O studiu děl básnických* a s odmítavým postojem k mysticismu, za jehož součást pokládá autor i symbolismus. Ve všech třech uvedených částech najdeme výňatky z Šaldových dopisů, zasláných Času ve věci Analýsy a polemiky o nových směrech literárních. Z Šaldova „Zaslána“ vyplývá, že dopisy byly dva.

První dopis vzešel z nepříznivého posouzení Analýsy v Čase a jeho podstatná část byla uveřejněna již dříve v Čase na str. 621. Jedno místo tohoto dopisu přešlo však podle Šaldova svědectví i do článku „O škole symbolistů“. („Odkázal jsem Čas v prvním svém listě (č. 48, str. 763, 2. sloupec) k prof. Masaryka ‚Studiu‘.“ Viz zde na str. 196.) Jde o místo v třetí části a týká se básnických prostředků užitých v Analýse (ukázka Analýsy byla „očistěna od tiskových chyb, jež do ‚Vesny‘ se vloudily“, zřejmě též podle oprav prvního dopisu Šaldova), které byly kritikovány v Čase jako temné a nesrozumitelné a zatížené učeným aparátem:

Citujeme text Šaldův:

Čte-li se třeba v první větě „bronzové“ duby, nechtěl jsem slovem tím podati poznatek rozumový — mně zde nešlo o smysl historický, konvenční, logický, nýbrž o něco zcela jiného: *dáti cititi* nezprostředkovanost, tvrdost a cizost počítků, jaké v šeru a přítmi doléhají na mysl nejen přirozeně neobyčejně dráždívou, ale v tu chvíli osudným rozhodnutím, zvláštním a důležitým záměrem zcela rozrušenou. *A proto* jsem stavěl tak celou větu, volil právě ta slova, srovnal je tak, aby ve větě samé ožila celá tiseň chvíle té i se vším hmotným a skutečným, i se vším tušeným a domněným — i se vším *metá*: oko překážkami a nakupenými předměty stále se matoucí a v nejistotě se opravující jako nerozhodnutá, pochyb plná duše. A že jsem pracoval, jak lze se vyjádřiti, subjektivně a dogmaticky, a ne objektivně a historicky, je nejvlastnější podstatou této metody. A stejně tak i jinde, jako když píš: mlčené a hudební ticho, blátivý hluk atd. A dívím se jen, že dnes, kdy dávno již tištěna

a čtena nejedna pochopením široká a vystižením pronikavá věta „Studia děl básnických“, nelze tu viděti nic než nepochopitelnou monstrositu. (Str. 763.)

Text *druhého dopisu* nebyl rovněž otištěn souvisle a můžeme jej jen zrekonstruovati podle citátů, otištěných ve všech třech uvedených částech článku „O škole symbolistů“. Zdá se, že podnět k dopisu vyšel tentokrát od redakce Času, která přihlédla k programové části prvního dopisu Šaldova a domnívala se, že Šalda může osvětlit v článku, zabývajícím se symbolismem, stanovisko českých symbolistů. Autor článku výslovně připomíná, že o otázku jasnosti nebo nejasnosti symbolistického programu („kredo symbolistů zní jako mysterium“) byl veden spor s českými symbolisty. „Oni trochu nejasnost svého programu uznávají. Ale jen zčásti. Pan Šalda odpověděl nám takto“. Jádrem odpovědi Šaldovy je v druhé části článku, tam, kde Šalda představuje názor českých symbolistů. V první části článku je pak podle Šaldy zachycena prehistorie symbolismu a v třetí části je Šaldova kritická úvaha o budoucnosti symbolismu u nás. Otiskujeme zde tyto tři výňatky z Šaldova dopisu v tom pořádku, jak za sebou následují v probíraném článku.

I. Str. 731. Symbolism je tak málo nový, řeknou vám, jako realism. Tomu odporovati znamená neznati dějiny literatury. Jen v letu: symbolická je skoro vždy poesie Dantova a kolika jeho předchůdců i vrstevníků! Zcela symbolický je Calderon v autos sacramentales jindy zbožňovaných a dnes zapomenutých. A z moderních obětovali mu Goethe ve Faustu jako Heine v Nordseebilder, Shelley jako Browning, Walt Whitman jako Hugo. A zcela jsou jeho: Poe, Vigny i Baudelaire. A Flaubert v Pokušení sv. Antonína a kde všude jinde! A jak Zola sám je v podstatě symbolista, ukázal dávno Lemaitre (v prvním a čtvrtém svazku *Contemporains*). A více: ten dvojnásob pramen, realism a symbolism, teče v dílech mnohých Velkých vedle sebe nedělen nebo mísí se v jednom řečišti. Nová jest jen výlučnost, s jakou se v naší době proti sobě staví analytický realismus a „syntetický symbolismus“.

II. Str. 731. Pravda, způsob symbolický bude příliš obsažný, složitý, obecnstvu nejasný, že „zatemňuje“ pochopení. A na ni chci odpověděti. Myslím, že tomu snad u části čtenářů pro začátek tak bude. *Ale není vjhnuti*. Že bohatost uměleckých forem, zvláštní, význačnější, jemnější, subtilnější výraznost a účinnost všech jeho prostředků roste a se množí, je historickým zákonem a nelze ho popírati. Umělec nalezne takové *nové*, všem posud utajené odstíny nebo způsoby pocitů a složí je ve svém díle a *obecnstvo musí se naučiti* procítiti je po něm. Je známo a řeklo se již často, jak umělec je vychovává a jak také ta výchova jeho čivosti či vůbec vnímavosti je imitativná. A napsati dějiny určitého smyslu v umění, třeba zraku, t. j. ukázati, jak stoupala a rostla uměleckou výchovou jeho čivost, bylo by úkolem pozitivní kritiky. Když nejprve maloval své obrazy Delacroix nebo později Manet, nevnímalo hned obecnstvo ty poslední a nejjemnější záchvěvy a ty paprsky, které umělec našel, „nevidělo“ barvy umělcovy. Dnes se již naučilo je viděti a vidí je

v přírodě. Čivost a vůbec vřímavost jeho je obohacena. Vidí svět mnohotvárněji, podrobněji, charakterističtější, silněji a radostněji a děkuje za to umělci a — svojí oddané a povolné snaze. Té je třeba, neboť ta radost a ta radost umělecká jako každá jiná je výsledkem námahy a činnosti. Každý ví, když četl ponejprv a i později Danteho, Shakespeara nebo Goetheho, že skutečnou tu rozkoš musil si dříve vykoupiť oddaností a trpělivostí. A více: řeklo se již, že právě ta celá radost z uměleckého díla pro čtenáře je znova prožití a prožití, znova vybojovati ten boj, který bil umělec, když dílo rval a tvořil ze tmy a prázdna. A že hlavně je tomu tak při těch umělcích Vůle katexochen, v jich dílech zcela úmyslných a sestředěných, že v celé spontánnosti prožije se proces jejího rozvoje a že tu v celé šíři cítí se organizační její princip.

A patrně, že při té výchově vřímavosti, které je podroben i jednotlivec, i jedna generace, i celé lidstvo v posloupnosti generací, budou i ti, kdo jsou za *průměrným* rozvojem, i kdo jsou před ním. Když na konci minulého století provozován Mozartův Don Juan, část obecnstva neslyšela mnoho nad nejasný chaos tónů stejně jako v letech sedmdesátých při provozování Wagnerova *Götterdämmerung* — a neslyší ani dnes jisté procento více. Jako je dnes mnoho, kteří nemají rozkoše z Danta, které dusí orgie jeho obrazů v jich abstraktní symbolisaci. Ale na tom málo záleží: všecko není pro každého. A poučně v té příčině praví prof. Hostinský v studii o melodramatě: „Proto, že nám okamžité vnímání nějaké skladby činí potíže, nesmíme její složitost a bohatost prohlašovati za přílišnou, za pochybenou: snad my sami časem složitosti té přivykneme, anebo domohou se zvýšené vřímavosti estetické již pokolení nejbližší — a pak nynější úsudek náš objeven bude v celé své liché subjektivnosti.“ A stejně je a bude tomu v otázce naší.

III. Str. 764. Věřím, že jiné umění, hlubší a vyšší než realismus, jak se mu v Čechách průměrně rozumí, je nutné. Že meditace metafysické a náboženské v nové době Comtem, Millem a Spencerem z oboru poznání vědeckého vyloučené stávají se již a stanou se vlastním jeho předmětem a že ono jediné má způsobnost vyložití, zachovati, podati jich pravý a živý smysl. Věřím, že nové to umění jinde již utvořilo díla veliká a šťastná, a že i u nás přijde generace, která je přijme, pochopí, stvoří. Že již je zde. A jméno její že je: Zítřa.

Literární kapitoly. Literární listy 13, 1892, č. 14 (1. 7.), str. 241—249. Tento obsáhlý „polemický článek o kritické teorii a praxi“, označený původně „Literární kapitoly II“, vznikl jako „obrana proti útokům Jaroslava Kvapila v pražském Hlase národa a Roháčkovy Nivy“. Tak vysvětloval svůj článek Šalda v poznámkách k Mladým zápasům, v nichž vyšla na str. 13—20 „zkráceně a poněkud retušovaná“ část článku od začátku až k mezeře na str. 202, označená tam titulem „Kapitolka o kritice“. („*Sebrané práce Lemařtrovy*“ na str. 200, 13. ř. zdola, jsou v Mladých zápasích označeny jejich titulem „*Vrstevníci*“ a místo *Rabussona* v následujícím řádku

je uveden *Alfons Daudet*. — Na téže stránce je vynechána celá věta, začínající slovem *Opak* . . . v 5. řádku zdola. — Na str. 202, ř. 13, vynechána věta začínající *Stejně jako* . . .)

„*Literární kapitoly*“ Jaroslava Kvapila (Hlas národa 21. 5. 1892), které daly podnět k první části této obsáhlé polemiky se zásadním výkladem o povaze kritické tvorby, byly pouze příležitostným feuilletonem bez úvah zásadního dosahu. Do oblasti zásadních problémů uvedl polemiku teprve Šalda. Kvapil podnikl svým feuilletonem pouze prudký výpad proti „moravské kritice“, t. j. konkrétně proti kritice Literárních listů, vycházejících na Moravě. Šlo o obranu určitých osob, Vrchlického a Machara, a polemický ostent byl namířen víc proti jiným než proti Šaldovi. Kvapil se postavil proti referentovi Macharových básní (byl jím *ap*, t. j. Arnošt Procházka), který je označil jako „výpar, emanující z *lenivého močálu* našeho duševního a literárního života“ Kvapil namítal, že Praha, kde pracuje Vrchlický, nemůže být označována „lenivým močálem“. I druhý výrok, proti němuž se obrací Kvapil, byl vykládán jako útok na Vrchlického: „Ba u nás mnohem snadněji možno domoci se *popularity a slávy* několika *cinkajtelmi básničkami*, než úmornou prací vědeckou . . .“ Článek Kvapilův, pokud se nepříznivě zabývá Moravou a moravským literárním životem, vzbudil ohlas i v moravské Nivě, kde 1. června 1892 vyšel článek o „Moravské kritice“ (str. 190—191). V nepodepsaném redakčním článku Niva vytýká Kvapilovi, že ve svém útoku přestřelil, odmítá výtku negativnosti vztahovanou na t. zv. „moravskou kritiku“, obhajuje boj této kritiky proti lumirovcům, ale „protestuje nejrozhodněji proti tomu, aby Morava zodpovědná byla za něco, čím vinnou se necítí“, t. j. za Šaškovy Literární listy, vyplňované přispěvateli pocházejícími z Čech. Šalda v polemice s Nivou opět ponechává stranou otázku „moravské kritiky“ a moravské literární produkce a obrací pozornost k „programu“ Literárních listů.

Na článek Kvapilův odpovídaly Literární listy již v 13. čísle 16. června 1892, a to hned dvěma projevy. Značka π odpovídala článkem „Literární kapitoly I“, v jehož závěru bylo ohlášení, že druhý článek z pera p. F. X. Šaldy vyjde příště. Na posledních dvou stránkách čísla odpovídal otevřeným dopisem p. Jaroslavu Kvapilovi sám redaktor profesor Fr. Dlouhý.

Zasláno (str. 211). Literární listy 13, 1892, č. 15 (16. 7.), str. 272. Je to odpověď na polemický článek Kvapilův, jímž reagoval na obsáhlý článek Literární kapitoly I, podepsaný šifrou π a uveřejněný v Lit. listech 16. června, a na otevřený dopis Dlouhého v téže čísle Lit. listů (viz poznámky k předcházejícímu článku Literární kapitoly). Feuilleton Kvapilův vyšel 25. června v Hlase národa. Kvapil ve své odpovědi znovu zdůrazňuje negativnost práce Literárních listů, nyní na Šaldovo posudku Braunovy knihy *Mezi vyhnanci* (viz zde na str. 55 n.). Tohoto místa se také týká především Šaldovo Zasláno, Kvapil ve svém článku připomínal dále historii

redakčních výkyvů v Dlouhého Literárních listech a vytýkal, že mezi přispěvateli není ani jeden vážný literát. Sám se nepokládá za kritika, ale ani mezi spolupracovníky Literárních listů „odborných kritiků nevidí“. „Vyvine-li se z kteréhokoli z nich český Taine, Zola nebo Hennequin, budu sice poražen ve svém tvrzení, ale ve vlastním prospěchu české literatury uznám to s radostí.“ Sám chce sloužit jen jako produktivní literát a novinář. I jeho glossa s časovou narážkou proti moravské kritice měla charakter pouze novinářský.

Zasláno (str. 213). Literární listy 13, č. 17 a 18 (1. 9. 1892), str. 320.

Jde o Zasláno adresované Nivě, resp. jejím redaktoru Fr. Roháčkovi. V Nivě vyšly v polemice, vyvolané Jar. Kvapilem a jeho posudkem moravské kritiky (srov. zde str. 475) celkem tři stati s titulem *Moravská kritika I, II a III*. Obsah první stati z června 1892 jsme zachytili v poznámkách k Šaldovým Literárním kapitolám na str. 475 (jde o článek, s nímž polemisoval Šalda v Literárních kapitolách, srov. zde na str. 207—209). Pokračování druhého vyšlo v Nivě z 1. července 1892 (str. 223) a autor v něm zaujímá stanovisko k polemickým článkům Literárních listů z 16. června 1892, podepsaným šifrou π a Fr. Dlouhým. Článek je zaostřen ve výtku, že „Literární listy jsou bez literárního programu...“¹ V Literárních listech mluví se proti realismu i pro něj, kritiky se píší dle vzoru Tainova i dle vzoru slovíčkářů...“ Autor článku ukazuje na příkladech, co je to programovost v jednotlivých časopisech. Literární listy ve srovnání s těmito časopisy nemají žádný směr literární. — Třetí pokračování Moravské kritiky v Nivě z 1. srpna 1892 (str. 247) je odpovědí na Šaldovu stať Literární kapitoly II z 1. července 1892 a týká se otázky programovosti, jak ji vytyčil Šalda ve své polemice. Jestliže Šalda hledal zvláštní program pro list *kritický*, odpovídající modernímu pojetí kritiky, pak autor soudí, že Lit. listy „tohoto programu páně Šaldova nikdy neprováděly. Šaldův program pro Literární listy může mít platnost pro futuro. Dosud tam psali „i takoví, kdož rozumět a myslet neuměli. Tedy třeba Laponec, Eskymák i Bambula(!), jak svoje kolegy v práci poctívá pan Šalda sám“. Budou-li Lit. listy řízeny podle určitého vědecky kritického cíle, uzná to i Niva. Nesouhlasí však se svrchovaně urážlivým“ a „mentorsky hrubým“ způsobem, s nímž polemisoje Šalda „s produktivními spisovateli“ a s nímž „staví básníky české na roveň — s analfabety.“

1 - Roháček, pravděpodobný autor článku, vyslovuje tu ostřeji svou výtku z minulého čísla Nivy a stěžuje si, že ji Dlouhý nepochopil. — Pochopil ji však Šalda, jak vysvítá z polemiky Šaldovy, otištěné téhož dne jako tento článek v Nivě. (Srov. str. 207.)

Anonim Klášterský: *Drobtý života*. Literární listy 14, č. 2 (1. 1. 1893), str. 32—34. Bibliografické údaje o recenované knize v podtitulu: *Báseň*. Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1892. Stran 102. — Odkaz v 3. řádku na str. 217 na str. 306 a 361 13. ročníku Lit. listů se vztahuje na str. 105—107 tohoto svazku Souboru díla F. X. Šaldy. — Znovu otištěno „poněkud zkrácené a retušované“ v Mladých zápasech, str. 48—53. Vynechána byla tři obsáhlejší místa: výklad o René Ghilovi, uvedený v závorce na str. 218, ř. 9—12, dále zmínka o Macharovi na konci odstavce na str. 221 a konečně výklad o F. X. Svobodovi v závěru článku na str. 222, posledních osm řádek. Podstatně retušována, po případě doplněna jsou místa, v nichž se Šalda s větším mravním rozhořčením než původně obrací proti anonymnímu autoru recenze *Drobtů* v Lumíru z 20. listopadu 1892 (str. 217, ř. 10: *odpověď na můj průj bezmezně surový útok anonymem, někým, kdo se vůbec zapomněl podepsal, což jest už samo o sobě víc než charakteristické*; na téže stránce v 12. řádku označen „referent“ anonymem a na str. 219 v 6. řádku se mluví o *frázovitosti šifrované recenze* v Lumíru), a místa, kde Šalda vidí než dříve zesměšňuje kvalitu umění Klášterského (původní básník se mění v p. *Klášterského, umění v uměníčko, talent v talentíček*); přistoupily celé zesměšňující věty: tak na str. 220 v 1. řádku za větou končící slovem... *chl. „Je v tom patrna dětinská hra.“* Této povahy je i věta týkající se Lumíru: „*Risum teneatis amici*“ na konci odstavce na str. 221 za jménem Barrett-Browningové. Na str. 221 v 18. řádku je uveden za závorkou výčet genů uvedených v recenzi Lumíru: *Homér, Dante, Hugo, Carducci*. Někde u cizích autorů jsou nově uvedena křestní jména (*Matilda Blíndová, Alžběta Barrett-Browningová*) nebo druhá část příjmení (*Darmesteter-Robinsonová*). Na str. 218, ř. 24 vedle idejí Darwinových a Spencerových se uvádějí i *Renanovy* nebo *Tainovy*. Na téže stránce v řádku 7. za větu končící slovem... *nikdy vložena věta: „A právě z těchto důvodů klesá dnes valem význam Sully-Prudhommea ve Francii, poněvadž se vidí jeho chudokrevnost obrazivá, nedostatek intuice a imaginace právě básnické.“* — V poznámce pod čarou na str. 220 byla uvedena i stránka (133) citované knihy Hennequinovy. Je tedy přepracování tohoto článku velmi podstatné; zde se omezuje pouze na věcné změny, ponechávající stranou stylistickou stránku Šaldovy nové verze v Mladých zápasech.

Tento článek byl napsán, jak Šalda sám přiznává, především proto, poněvadž anonymní autor recenze Klášterského knihy *Drobtý života* (Lumír z 20. 11. 1892, str. 395/396) obhajoval Klášterského proti Šaldově odmitavé kritice zánnrů Klášterského, vsunutě do recenze knihy Bohdana Kaminského „*Z Příkopů*“, viz zde na str. 105—107. Jak vysvítá z Šaldova Zaslána, uveřejněného zde na str. 423 a n., pokládal Šalda Vrchlického za autora „*elože o Drobtých života*“ (viz zde na str. 424). Autor recenze pokládá *Drobtý života* za tichou odpověď „na bezmezně surový útok, který na celou uměleckou bytost básníka učinil v moravských „Literárních listech“

způsobem nejvyššího politování hodným také bývalý básník — pan F. X. Šalda. Je to úžasné, kam až může sestoupiti literární zášť a zloba, je to úkaz nejvyšší nervové podrážděnosti, skoro nepřičetnosti, psátí tónem, jakým píše tento slepý obdivovatel některých francouzských kritiků. Můžeme toho jen litovati, analysovati a vyvracetí nebo odmítati takové zjevy nelze, patří někam jinam, nikoli do literatury.“ Pak následuje obhajoba Klášterského, zdůrazňující, že Klášterský je výborný básník, kterého potřebujeme a který ve své *umělecké* kvalitě jde hned za Macharem a stojí tudíž v čele celé nejmladší naší generace.“ Ještě dříve než uveřejnil recenzi Drobtů života, reagoval Šalda na anonymní recenzi v Lumiru z 20. 11. 1892 dopisem zasláným odpovědnému redaktoru Lumíra, což vedlo k nové polemice. O tom viz jednak Šaldovo Zasláno na str. 423 a n. a dále i poznámky k tomuto Zaslánu na str. 486 n.

Grazia Pierantoni-Mauciniová: Lydie. Literární listy 14, č. 3 (16. 1. 1893), str. 53—55, č. 4 (1. 2.), str. 72—73. Bibliografický údaj za titulem: *Lydie*. Novela. Z vlašského přeložil Pavel Projza. V Praze 1891. Nákl. F. Šimáčka. (Románové knihovny Světozora svazek XX. Stran 115. — Knižně vydáno v Mladých zápasech, str. 54—59, bez podstatných změn věcných. Na str. 223, ř. 12 byl výklad o „nejne-možnějších problémech nějakého tajemného a podkopnického sportu“ nahrazen problémy „nějakého kanárského pěstíelského sportu“. — Na str. 226, ř. 9, byl přidán k Zolovi i *Huysmans*, naproti tomu na str. 227, ř. 6, bylo vypuštěno jméno Fr. Kvapila. Rovněž byl vypuštěn poslední odstavec na str. 228.

Román sociální. Rozhledy 2, č. 1 (leden 1893), str. 13—17, č. 2 (únor), str. 61 až 65, č. 3 (březen), str. 80—86. — Přetištěno bez podstatných změn v Juvenilích, str. 65—91.

J. P. Jakobsen: Niels Lyhne. Rozhledy 2, č. 1 (leden 1893), str. 28—33. Bibliografické údaje o recenovaném románě: *Bibliotéka překladů vynikajících děl cizojazyčných.* Nákladem Jaroslava Pospíšila v Praze. — J. P. Jakobsen: Niels Lyhne. Román. Autor. překlad Lucka a Sterzingera. V Praze 1891. Stran 270.

Jan Váňa: Úvahy a povahy. Lit. listy 14, č. 5 (16. 2. 1893), str. 83—85. — Bibliografické údaje o recenované knize: *Úvahy a povahy.* Rezníčkovy „Modré knihovny“ čís. 6. V Praze 1892. Str. 174. — Knižně uveřejněno v Mladých zápasech, str. 106—109, se stylistickými změnami a menšími doplňky. Tak na str. 267, ř. 12 za větou končící slovem . . . *dílo* se konstatuje, že na tomto díle publicista „*spolupracuje, často neznámý nebo záhy zapomenutý*“. Na str. 269, ř. 3 za větou končící slovem

. . . *legendy* přidána charakteristika causeristické obratnosti Váňovy: „*Jak umí ripostovat! Jakým dravým slovem parirovat protivníkovi!*“ Na téže straně, v ř. 24 za větou končící slovem . . . *nové* je vložena charakteristika překladatelské metody Váňovy: *Nepřekládá s pliplavou věrností, spíše volně parafrazuje a obměňuje než překládá.* Zatím co v původním znění je Váňa označen jako *stylistický bursián* (str. 269, ř. 17), je na témže místě v Mladých zápasech označen jako *stylistický torero*,

Jaroslav Vrchlický: Trojí políbení. Literární listy 14, č. 6 (1. 3. 1893), str. 102 až 105. — Bibliografický údaj o knize Vrchlického měl toto znění: *Trojí políbení.* Dramatická báseň o jednom dějství. Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1892. Stran 36. Str. 271, poznámka 1). Citované místo v recenzi o X. Dvořákovi je zde na str. 74.

Bohdan Kaminský: Protesty. Literární listy 14, č. 7 (16. 3. 1893), str. 118—122. Bibliografický údaj o recenované knize měl toto znění: *Protesty (1885—1889).* V Praze 1892. (Salonní bibliotéky č. 78.) Nákl. J. Otto. Stran 144. — Otištěno „poněkud doplněné a retušované“ v Mladých zápasech, str. 91—98. Mimo větší množství drobných retuší stylistických i terminologických (na př. místo původní „citlivosti“ *citovost*, které zde nepřipomínáno, je třeba uvést zvláště tyto změny původního textu: na str. 279 v ř. 7 a 8 vynechána zmínka o Turgeněvovi a Tolstém; na téže stránce v ř. 11 za „ať Childé Harold“ přidáno „*al don Juan*“: na téže stránce v ř. 16 vynechán *Lamartine*, ale přidán *Constant*; na téže stránce v 2. řádce zdola je Stendhal označeně „*pokračovatelem osmnáctého století a romantikem*“; na str. 280 v 9. řádce zdola je k Zolovi a Huysmansovi připojen i *Maupassant* v tomto odstupňování: „*Zolovi, více již Maupassantovi, nejlépe J. K. Huysmansovi*“; na str. 284 v poslední řádce druhého odstavce pokračuje text za slovy „*k Prostému srdci*“ takto: *a se „Svatým Juliánem Pohostinným“, právě jako stoická ataraxie Alfreda de Vigny roztála v lítost se starým ubohým potulným hudebníkem-trosečníkem ve „Flétně“*; na téže stránce v posledním řádku je neurčitý odkaz na text Macharův citován určitě: *J. S. Machar v „Sonetu o pesimismu“ v „Zimních sonetech“: „Vy ctitelé z těch našich veršů chvět tmu s hořkostí a bídu se stenem, z nich život řinčí řetězem vám béd, a hrob jen kmitá smírným plamenem —“ „je pravda. Ale luzný velký svět z nás každý přece nosí v nitru svém a každý z nás by krví platil hned, by moh' jej dáti lidstvu údělem“*; na str. 285 v ř. 7 za větou končící slovem *polemický* byly vsunuty doklady z poesie Kaminského: *Na příklad v básni „Hořící rakve“ vrhá Bohu v tvář takovou obžalobu: „On ukryt v mracích, blesky ozářen, se klidně díval na ten zápas dole a věčně stejně usmíval se jen vždy nejkrásnější oběti si vole.“ „A člověk ten, nic víc a méně spíš, než bez památky zajde v prázdné dáli, i rakve mrtvých, ty jenž neslyšíš, ti, bože, darmo v usmíření pálí“.* (40); na téže stránce v třetí řádce zdola text „*který je v dnešní době vzácností*“ nahrazen zněním: *který z dnešní poesie už mizí, neboť sleduje jiné cíle.*

Václav Hladík: *Z lepší společnosti*. Literární listy 14, č. 8 (1. 4. 1893), str. 138—140, s tímto bibliografickým záznamem o recenzované knize: *Z lepší společnosti*. Obrázky z pražského života. Naši knihovny řada I, sešit 15—18. Nakladatelé: Bursík a Kout. V Praze 1892. Stran 202. — Otištěno v Mladých zápasech, str. 60—64, v nové úpravě stylistické. Významnější věcné změny: vynechán text v závorce na konci druhého odstavce na str. 286; na str. 288 na konci prvního odstavce je Mrštíkova „Pohádka máje“ nahrazena *některými pracemi Mrštíkovými*, o nich se říká, že v nich je *v zárodku psychologie umělecká*.

Hippolyte Taine. Literární listy 14, č. 9 (16. 4. 1893), str. 147—149, č. 10 (1. 5.), str. 167—170, č. 13 (16. 6.), str. 218—220, č. 15 (16. 7.), str. 251—254, č. 16 (1. 8.), str. 267—269. — Knižně v Juvenilích, str. 92—123 (poznámky na str. 333) bez podstatných změn.

Národní divadlo. Jde o titul pravidelné rubriky v Rozhledech, jejíž vedení se ujal Šalda v dubnu 1893 a kterou tam vedl až do sklonku roku 1895. Tím se však nekončila pravidelná jeho činnost referentská o Národním divadle. Po odchodu z Rozhledů přenesl Šalda své referáty nejprve krátce do Naší doby, pak do Literárních listů a Lumíru, takže působil jako referent Národního divadla souvisle až do r. 1900. I tak je to však pouze první kapitola Šaldova vztahu k Národnímu divadlu, který se rozvíjel jednak na základně častých diskusí o Národním divadle, dále obnovenou činností divadelně referentskou v Novině a České kultuře a konečně později i vlastní tvorbou dramatickou, předváděnou na jevišti Národního divadla. V každém případě má již tato divadelní kapitola let devadesátých významné postavení jak v Šaldově díle, tak v dějinách českého divadla. Podle částí této rubriky dosud knižně uveřejněných v Mladých zápasech se zdálo, že těžiště těchto statí leží takřka výhradně v oblasti slovesné stránky jednotlivých dramát, z celistvého uveřejnění těchto statí v tomto a následujících svazcích Kritických projevů našeho Souboru vynikne, jak Šalda promýšlel soustavně nejen celý soubor dobových otázek dramaturgie naší první scény, ale i otázky jevištní a herecké realizace divadelní, jakož i celý dosah společenské působivosti divadla v letech devadesátých. Právě tento celistvý rámec Šaldova působení jako divadelního kritika mizel z ojedinelých otisků v Mladých zápasech, kde ostatně byly vynechány ty úseky Šaldových projevů, které se zabývaly divadelní realizací recenzovaných dramát.

V tomto svazku otiskujeme zatím z r. 1893 dva články uveřejněné původně jako celky:

1. Fr. X. Svoboda: „Rozklad“, hra o pěti jednáních. Rozhledy 2, č. 4 (duben 1893), str. 119—123. — Knižně v Mladých zápasech na str. 126—133 s textem „zrevizovaným a poněkud zkráceným“. Revize se týká stylistického přepracování, zpřesnění

ve formulaci a drobných úprav věcných. Mezi místa zkrácená patří především celý vynechaný poslední odstavec na str. 332, týkající se jevištního provedení Rozkladu, pak vynechány poslední tři řádky prvního odstavce na str. 329 a konečně zcela přepracovaný poslední odstavec na str. 330 a jeho pokračování na str. 331. Obsah tohoto odstavce je nahrazen větou: *S tohoto zorného úhlu může býtí pak celkový pohled na život mnohem smířlivější a harmoničtější*. — Premiéra Rozkladu byla 3. 2. 1893 (rež. Josef Šmaha).

2. Druhá stať o Národním divadle, uveřejněná v roce 1893 v Rozhledech 3, č. 2, str. 78—92, byla opatřena těmito blíže určujícími podtituly: *Petra Corneille „Cid“*. — *Julia Zeyera „Sulamit“*. — *Octava Feuilleta „Bílý vlas“*. — *Fr. Xav. Svobody „Útok zisku“*. Referátům o předváděných dramatech byl předeslán obecný úvod o problematice současného dramatu, přihlížející v závěru k aktuálním otázkám repertoaru Nár. divadla (zde na str. 332—339).

Tento úvod neměl v původním vydání žádný titul v záhlaví celé statí. Šalda převzal však právě tento úvod spolu s recensemi Corneillova Cida a Zeyerovy Sulamit s určitými „retušemi“ do Mladých zápasů, str. 173—183, a tam v záhlaví označil zmíněný úvod titulem *Struktura nového dramatu*. V knižním otištění, značně přestylovaném, je však z úvodu vynechán celý závěr na str. 339, konfrontující otázky nového dramatu s repertoarem Nár. divadla. Dále zmínka o Svobodově Rozkladu v posledních třech řádcích druhého odstavce na str. 338 byla vypuštěna. V druhém řádku třetího odstavce na str. 333 vypadla slova *odpovídá psychologie*. Naproti tomu se v témže odstavci rozšiřuje rozšířuje ‚citovost‘ o *snovost* (ve prospěch citu a *snu*; ‚Život citový a *snový*‘) a na str. 334 přibyla dvě místa rozvádějící smysl příslušných tvrzení. Je to jednak v 6. řádku za větou končící slovem *pollačen* (*Jsou to tragedie rozkladu vůle — ale jak postihnout ten rozklad jevištně, vnějškově?*) a pak na konci prvního odstavce je doplněn text věty takto: *nebo žárlivost jako projev takové sexuálního nebo nenávist a záští*. — Oba referáty o Corneillově Cidovi a Zeyerově Sulamit byly v knižním vydání sice stylisticky přepracovány, ale jinak věcně otištěny bez podstatných změn. Pouze závěrečný odstavec z referátu o Sulamit, zmiňující se o slečně Kubešové, byl vypuštěn.

Premiéra Cida byla 15. 9. 1893 (rež. Fr. Kolár), nově nastudované Sulamit 25. 9. 1893 (rež. J. Seifert), Feuilletova „Bílého vlasu“ 2. 10. 1893 (rež. Fr. Kolár) a Svobodova „Útok zisku“ 9. 11. 1893 (rež. J. Šmaha).

Karel Švanda ze Semčic: „*Fantastické povídky*“. Literární listy 14, č. 10 (1. 5. 1893), str. 173—175. Bibliografický údaj v podtitulu o recenzované knize: *Fantastické povídky*. Ilustroval Artuš Scheiner. Vilímkova ilustrovaná knihovna rodinná. V Praze 1892. Naklad.: J. R. Vilímk. Str. 289. Podepsán: *Alfa*. Šaldovi přisoudil tuto recenzi Ot. Fischer v článku Pseudonymy devadesátých let, Kritika 1. 1924, str. 142 n.: „Znovu prozkoumav přístupné mi prameny, doplňuji, že pokud

mi známo, prvá, nevýznamná (dosud přehlížená) epizoda v Šaldových přijatých jménech je vyznačena chiffrou ‚Alfa‘ (Lit. listy 14. 173 o ‚Fantastických povídkách‘ Karla Švandy ze Semčic; doklad o Šaldovu autorství: XVIII. 172) . . .“ (Srovnej k tomu J. Pistorius, Bibliografie díla F. X. Š., str. 82.)

Užití pseudonymu odůvodňuje patrně okolnost, že celá recenze je polemikou s nepříznivým posudkem Fantastických povídek, který napsal a uveřejnil Jan Herben v Čase 1892 (str. 567 a n.). Herben zachytil obsah tří prvních fantastických povídek Švandových a pokračoval takto: „Nemohu pochopiti, jaký takové povídky mají účel umělecký, literární, společenský, vůbec jaký to má smysl v dnešních dnech zpracovávatí nevkusné a škaredé pleskanice o tančících a plačících mrtvolách. Člověk praští takovou knihou a hledá marně odpověď. Tyto tři sešity stojí 60 kr., celá kniha 1.80 kr. Spisovatel český měl by si dělati z toho svědomí, aby někdo kupoval takové příšerné hračky, které ani pro srdce ani pro rozum nemají nejmenší ceny. . . . Takovou literaturou podtínáme si my, spisovatelé, větvě, na které sedíme. Jindy se za povídky o strašidlech u Škarnyca platívalo 2 krejčary; za ‚moderní‘ strašidelné a příšerné kousky má se dáti zlatý osmdesát krejčarůl“ — „Je-li co původního na ostatních povídkách, nevím, ale Prázdná lenoška i Adolfiná látkou a částečně i líčením je pouhá kopie A. Dumasa. K čemu to? K čemu český spisovatel chatrně ohřívá, co člověk dnes sotva u Dumase s velkým sebezapřením přečte? A přece u Dumase najde aspoň skvostná místa a celé Hoffmannovo řádění dá se vysvětliti jako halucinace, kdežto Švanda o strašidlech vypravuje tak, že všechno rozumové vysvětlení schází. Zůstane jen příšerný dojem ošklivosti a zlost!“ Že Šalda tuto Herbenovu kritiku pocítoval jako nespravedlivou, o tom svědčí výslovná narážka na nepříznivý soud Času o Švandovi v polemice proti Času v Lit. listech z 1. ledna 1893. (Srovnej zde na str. 426, poznámka 1.) Tato poznámka také přesvědčivě mluví pro důkaz Šaldova autorství této kritiky, podepsané pseudonymem Alfa.

Frant. Xav. Svoboda: „Probuzení“. Literární listy 14, č. 11 (16. 5. 1893), str. 190 až 194. Bibliografický údaj v podtitulu: *Probuzení. Povídka. Matice lidu roč. XXVII, č. 1. Stran 179. V Praze 1893.* — Knižně v Mladých zápasech, str. 82—90, „poněkud zkrácené a retušované“. V stylistický zveřejované verzi v Mladých zápasech není mnoho věcných změn. Na str. 369 v ř. 9 je navíc zmínka o Sovovi: „který realizoval jediný vedle Sovy v naší poesii“. — Na téže stránce v 14. řádce tam, kde Šalda mluví o krajinářích Lermontovovi, Někrasovovi, Turgeněvovi, doplňuje nyní, že k nim „chodil Svoboda do školy“. Kráceno bylo na několika místech, většinou tam, kde formulace rozvádí poznatek již vyslovený, nebo tam, kde je ji možno nahradit stručnějším termínem technickým. Tak poslední řádky prvního odstavce na str. 368 jsou shrnuty do zjištění: „je to básnický impresionism“. Konečně je vynechán celý závěr recenze na str. 370 a posledních 8 řádek na str. 369. Právě

v tomto závěru je narážka na některé kritiky, kteří popírají uměleckou hodnotu knihy Svobodovy. Jde o kritiku označenou šifrou *v* a otištěnou v Čase 8. dubna 1893 (str. 214 n.). Šaldova kritika, datovaná 10. dubnem, zřejmě polemizuje se závěry, k nimž došel kritik Času a které zde citujeme: „Kdo přečetl knihu, bude zklamán. Ani zdání nějaké vážné sociální studie. . . Co na mnoha stránkách autor mluví o ‚složitosti‘ pocitů atd., zavání lekcí z učebnice psychologie, avšak je pouze pohodlné, neumělecké a nep psychologní“.

Alois Škampa: „Venku a doma“. Literární listy 14, č. 17 a 18 (1. 9. 1893), str. 296 až 303. Recenzovaná kniha popsána v titulu takto: *Venku a doma. Verše. Nakladatel J. Otto. Praha 1893. Str. 97.* — Recenze byla, „poněkud retušovaná“, pojata do Mladých zápasů (str. 65—81). Změn proti původnímu textu je poměrně mnoho a nejsou vždy jen stylistické povahy. Zaznamenávám jen nejvýznamnější. Na str. 373 byl text o Beethovenovi věcně zpřesněn: „Více citu než malby, ‚mehr Empfindung als Malerei‘, napsal úmyslně Beethoven vlastnoručně do partitury svého ‚Pastorale‘ na okraj ‚slavíka‘ a ‚křepelky‘; chtěl tím říci, že mu jde mnohem víc o vyvolání nálady v duši venkovanů, naslouchajícím oněm hlasům ptačím, než o objektivnou a věrnou nápodobu nebo malbu přírodních jevů“. — Na str. 375 hned za citovanými verši je text „A potom čtete. . .“ změněn na „A po téhle čítankové říkače čtete. . .“; v následujícím řádku je soud o Škampovi jako umělecké nule doplněn: *autor zcela konvenční*; na konci odstavce pak je odkaz na Svobodu a V. Mrštíka doplněn *Ant. Sovou*. V posledním odstavci na téže stránce je soud o „naprosto bezcenné“ Vznešenosti přírody zmírněn a doplněn, takže v kontextu zní: „pod poeticky *pochybenou* Polákovou ‚Vznešeností přírody‘? Pod jejími suchými popisy?“ Závěr odstavce je pak doplněn novou větou: „To je katalog nebo inventář, to není poesie“. — Na str. 379 v předposledním řádku je slovo ‚ideje‘ v textu „hleďte nové — ideje“ nahrazeno textem: „hleďte nové *pojetí světa a člověka, nové sny a vise*“. — Na str. 380 předposlední řádek má v revizovaném textu toto znění: „vy jste spiritualisté nebo romantikové a vaši odpůrci naturalisté a fyzikové“. — Na str. 382 v závěru druhého odstavce se mluví širěji o „uctivé gratulační poesii *německých familiendichtrů se zlatou ořtkou*“. — Na str. 383 doplnil Šalda novým údajem (viz 3. a 4. řádek) své doporučení „k plnému vykořistění všech pp. humoristických interesentů, *hlavně ze Švandy dudáka‘ Jaroslavu Kvapilovi*“.¹ — Na str. 384 v 3. řádce je text v závorce rozšířen o „*nebo lokálkár z vlasteneckého žurnálu*“. — Na str. 384 nemluví se již o „výroku Darwinově“, ale o „*slovech básnického darwinisty, která jsem nedávno četl*“. — Na str. 385 je

1 - Tato podrobnost ukazuje, že Šalda asi v tomto případě užíval při revizi v Mladých zápisech „starých náčrtů a poznámek“, jež „náhodou našel ve svých starých papírech“. (Viz zde str. 454.)

báseň „Matce Praze“, charakterisovaná jako „vcelku prostřední“ (2. řádek za citovanými verši) hodnocena nyní jako „vcelku vznošenější, aniž se podstatně povznáší nad novinové fráze“. Na téže stránce byl v řádku 19 vynechán Turgeněv. — Na stránce 386 je v prvním řádku za citovanými verši vložena za větu končící slovem . . . *cheville* vložena nová věta: „*Jaký směšný roubík, aby byla ucpána ústa jankovitému verši, který tak často kousne našeho pěvce*“. — Na str. 387 je věta „Voilà tout“ (ř. 13) nahrazena textem: „*Jakpak ne? Skromnost je školská ctnost non plus ultra a platí za výbornou z mravů, i v české literární kritice; proto je ve zvláštní oblibě u chytráků a rozšafníků*“. — Obsáhlejší vynechaná místa: závěr druhého odstavce na str. 376 (od věty *Plochosť a dělnství*); na stránce 379 dvě věty (od *A to je všecko* v 13. ř. až po . . . *virtuosně* v 15. řádku) a závěr odstavce (od *A ohňostroje* v 17. ř.); závěr celé recenze na str. 388 (od věty *Sama esence* v 3. řádku od konce).

Šaldova obsáhlá kritika Škampovy knihy je plně srozumitelná jen tehdy, máme-li na mysli, že byla součástí boje o novou poesii a že její obsáhlost i útočný ráz je dán jejím polemickým záměrem. Je namířena ne tak proti Škampovi jako proti Vrchlickému a jeho pojetí a hodnocení poesie. Je to vlastně pokračování boje o Klášterského, vedeného mezi Lumírem (Vrchlickým a Sládkem) a Šaldou. Podnětem byla recenze Škampovy knihy Venku a doma, uveřejněna v Lumíru 20. května 1893 (str. 179/180) a podepsána šifrou *Parnassista*. Autorem byl podle příznání Sládkova v Lumíru 1893 (str. 204) „nejpřednější český básník“, tedy Vrchlický. Citujeme z této kritiky: „Není tomu dávno, co se znelíbilo některým listům moravským, které rády po všem cizím se opičí, nazvatí ironicky celou řadu starších básníků našich ‚parnassisty‘. Znamená-li tento nový šiboleť naší kritiky, že parnassisté jsou lidé, kteří ještě o to dbají, aby báseň měla hlavu a patu, aby byla srozumitelná a aby byla oděna co možná čistou a přísnou formou, aby zkrátka nebyla buď pepickou prosou anebo nesmyslným blábolním jinde již omletých a otřepaných frází, pak ovšem řadíme Alojsa Škampu do šiku těch nešťastníků, nad nimiž filosoficko-mystické teorie pp. Karáskův a Procházkův vyřkly dávno své anathema. — Alojs Škampa je básník, kterému lze rozumět, který dbá formy a nehledá originalnosti v nesmyslech. — Knihu Škampovu ‚Venku a doma‘ řadíme k nejčtenějším číslům naší lyriky“. — Útočný charakter kritiky byl stupňován tím, že právě v tomto čísle Lumíru a hned za kritikou knihy Škampovy byly uveřejněny parodistické verše Josefa Vocáska (t. j. opět Vrchlického), báseň „Sláva západu“, „ukázka z nejmodernější české poesie“, věnovaná „kolegům na Parnasse pp. Karáskovi, Procházkovu a Březinovi“. Jde tu o satirický výklad moderní poesie jako nesrozumitelného „nesmyslu“. Odtud Šaldova narážka na „humoristické interesenty“ (str. 383, ř. 3.), která v Mladých zápasech byla doplněna novým poukazem na Jaroslava Kvapila (viz zde v poznámce ke str. 383). Jde o Kvapilovu parodii moderní poesie, „symbolickou báseň“ „Vítězství tmy“, uveřejněnou pod pseudonymem Olaf v dubnovém čísle Švandův dudáka a zakončenou veršem: „to není záhada — ó to je nesmysl!“

Šalda nebyl první, kdo se z mladé kritické generace postavil proti přečehování Škampy a proti kritice Lumíru. V Nivě vyšel již 1. června 1893 rozbor Škampovy knihy z pera Arnošta Procházky (str. 206), zahrnující i obranu Březinovy poesie proti parodiím Vrchlického. Nivě pak odpovídal velmi prudce J. V. Sládek v Lumíru z 10. června 1893 (str. 203—209). Teprve do takto rozvinuté diskuse zasáhl Šalda svým článkem.

Odkaz na Literární listy v poznámce 1 na str. 377 se vztahuje k str. 217—222 této knihy.

Jaroslav Vrchlický: „*Studie a podobizny*“. Literární listy 14, č. 19 (16. 9. 1893), str. 323—325, č. 20 (1. 10.), str. 340—341. Bibliografická data v záhlaví: *Nakladatel Bursík a Kohout. V Praze 1892. Str. 290.* — Převzato do Mladých zápasů, str. 110 až 118, v podobě „retušované a poněkud doplněné“. Po stránce stylistické je článek spíše zhuštěn a zestručněn: na str. 393 vynechán celý úsek od *Pamatuj se . . .* v 1. řádku až do konce věty v 13. řádku, na str. 397 je vynechán text začínající větou v řádku 12 a končící větou v řádku 15 (vynechaný text byl nahrazen větou: *Činnost kritická není činnost rozkošnická, je mnohem mužnější: chce a může být poznáním v plném smyslu*) a dále věta začínající v řádku 26 a končící v řádku 29; mimo to i jiné úseky jsou stylisticky redukovány. Některá místa jsou přepracována podstatně (tak na př. text zabývající se charakteristikou Vrchlického a Sainte-Beuva pokračuje na str. 391 v 7. řádce zdola od slova *pochopit . . .* takto: „*zjev imaginace vášnivě nebo zámezné, všecko nadprůměrné, co vybočuje z jisté středověčnosti nebo zjevy jiného temperamentu duševního, jiné duševní rasy, na př. v tomto případě částečně symbolisty*“). Podstatnější změny věcné: na str. 391, ř. 13 a 14 původní „z první periody jeho „Pondělků“ změněno na „z prvního období jeho tvorby“. Na téže stránce v ř. 20 změněn citát „v nitru vlastního přítel“ na „v nitru vlastní hrudi“. Na str. 394 v 6. řádku druhého odstavce se mluví jen o „nové francouzské kritice“, v revidovaném textu se blíže určuje: „na př. *Anatole France* nebo *Jules Lemaitre*“. Na téže stránce v 10. řádku zdola změnil se text za slovem *nebezpečí* takto: *zvrhne-li se v jednostrannost a není-li korigován smyslem přítomnostním, smyslem aktivity*. I následující věta původního textu je přestylisována a uzavřena nově formulovaným závěrem: *i rozum a rozumaření může mít a mělo i má své fanatiky*. Na str. 396 je v řádce 17 nové zdůvodnění vlastnosti diletanta: „*Žije je umělo asimilací, proto musí v sobě vyvinout zvláštní pružnost a proměnlivost na úkor charakterné pevnosti a rozhodnosti*“. Na téže stránce v 3. řádku zdola je změněn počátek věty: „*Kritika bude mu jakýsi periplús, jakési obeplutí celého díla člověka na zemi, zábavný výlet do říše ducha . . .*“ Epigoni Renanovi na str. 397 v 1. řádku mají v revidovaném textu i křestní jména, tedy *Paul Bourget*, *Jules Lemaitre*, pouze *Desjardin* byl vynechán. Na konci celého článku je pak nová věta: *Diletantism bývá nejednou karikatura kritiky, ne kritika pravá*.

A. E. Mužík: „Hymny a vzdechy“. Literární listy 14, č. 19 (16. 9. 1893), str. 325 až 328. — Údaje o recenované knize v záhlaví kritiky: *Hymny a vzdechy*. Cyklus básní. Nakladatel: F. Šimáček. V Praze 1892. Str. 129.

Jaromír Borecký: „Rosa mystica“. Literární listy 15, č. 1 (6. 12. 1893), str. 8—11, č. 2 (22. 12.), str. 34—36. Údaje o recenované knize v záhlaví kritiky: *Rosa mystica*. Básně. V Praze 1892. Nakladatel: Jaroslav Pospíšil. Stran 78.

Zasláno Lumíru a Času (str. 423 a n.). Literární listy 14, č. 2 (1. 1. 1893), str. 41—43.

První část Zaslána, adresovaná Lumíru, je pokračováním polemiky o Klášterském, k níž dal podnět nepříznivý Šaldův posudek o Klášterského žánrech v recenzi knihy B. Kaminského „Z Přikopů“, zde na str. 105—107. Klášterského hájil proti Šaldovi anonym v Lumíru z 20. listopadu 1892 (podle Šaldy byl jím Vrchlický), který psal tam s uznáním o nové sbírce Klášterského „Drobtý života“. Šalda na tuto recenzi reagoval odmítavou kritikou Drobtů života (viz zde na str. 217 a n. a v poznámkách na str. 477 n). Dříve však poslal dopis redaktorovi Lumíra, v němž jej žádal, aby bylo konstatováno v Lumíru, že Šaldu k jeho úsudku nepřiměla ani zloba, ani literární zášť. Podle Feuilletonu (autorem byl patrně sám redaktor Sládek), uveřejněného v Lumíru z 1. prosince 1892 (ročník 30, č. 34, str. 407/408), se zdá, že se Šalda domáhal satisfakce i poukazem na možnost soudního stíhání. Z celého dopisu uveřejnil však Lumír jen tento výňatek: „Neřekl jsem nikdy než svoji myšlénku a celou svoji myšlénku. Nic víc, nic míň. A vždycky přímo. S plným jménem. Stál jsem vždycky a před každým s nahou tváří, s čistým čelem. Chtěl jsem a chci volnost myšlénky a svobodu zkoumání. Neobmezenou možnost pravdy. Proto jsem odešel od vás, když jsem poznal, že na vaší straně není pravda, že tam nikdy ani nemůže být. — Jsem jako člověk i jako myslitel (ať jak chci malý, jsem jím přece) — čistý. Bez úhony. Jsem gentleman.“ K tomuto citátu Šaldova dopisu připojil Lumír jednak obsáhlý citát z odmítavého Šaldova referátu o Klášterského poesii, který byl uveřejněn v recenzi knihy B. Kaminského (viz zde na str. 105 a n.), jednak jako protiklad Šaldovu znělku, kterou kdysi věnoval Ant. Klášterskému, dokud byli ještě přátelé.

Divadelním genrám Petra Jasmína (Ant. Klášterského).

Co zřel a pozoroval ve divadle,
vše s pudrem hladkých veršů svých nám dává:
vzdor srdce tam i bolest prudká, dravá,
vzlet, cit a žáry zase dávno zchladlé.

Tam tváře bídou vyhublé a vpadlé
a vedle hoch jak horská bystřeň lkavá,
pak jas, čím láká a čím vraždí sláva
a růže kvetoucí a růže svadlé.

Však to, čím vítězí tak rád on vždycky,
ta slza snílka, kterou v svět se dívá,
jež studí a jež pálí, srdce shřívá,

ten soucit jeho hluboký a lidský
je opálovou, skvoucí rosou svěží,
jež na motivech jeho prostých leží.

Rozdíl těchto dvou Šaldových úsudků o Klášterském, pocházejících ovšem každý z jiné doby, pokládá Lumír za závažný pro posouzení Šaldovy myslitelské „čistoty“ a „bezúhonnosti“. Šaldovo „gentlemanství“ hodnotí pak Lumír rovněž odmítavě podle útočného charakteru Šaldovy polemiky s Roháčkem. (Viz zde na str. 213 a 214.)

Odpovědi na tento článek Lumíru je i první část Zaslána (423—425).

Druhá část Zaslána je věnována Času jako odpověď na polemickou noticku, uveřejněnou v rubrice Z literárního zákulisí 3. prosince 1892 (str. 776). Anonymní autor připomíná Šaldovy polemiky s Jaroslavem Kvapilem (viz zde na str. 197 až 207, 209—210 a 211—212), Nivou (viz zde na str. 207—209 a na str. 213—214) a konečně polemiku s Lumírem o Klášterského. Cituje příznivý soud Lumíru o „Drobtých života“, namířený proti Šaldovi, a zaznamenává průběh sporu, jak vyplývá z Feuilletonu uveřejněného v Lumíru 1. prosince 1892, jehož obsah jsme zachytili v těchto poznámkách. Čas se připojuje k nepřiznivému soudu Lumíru o Šaldově neobvyklém způsobu kritického projevu. „Ať by si byla tato nová škola symbolistická ještě víc stranická a nejasná, toho jistě symbolism nevyžaduje, aby se s umělci skoro vesměs zacházelo jako s onucemi (užíváme známého Hálkova slova), kdežto pro přátele své, živé i mrtvé, p. Šalda žádá přímo adoraci“. Čas připomíná případ Šaldova článku o Schauerovi (viz zde na str. 77—90), jemuž vytýká „naprostou nesprávnost fakt“. „To nebyl Schauer, nýbrž docela někdo jiný, koho p. Šalda vykreslil v Liter. listech.“ — „Co řečeno bylo o Schauerově účastenství při počátcích ‚Času‘ na př., vesměs bylo mylné.“ „Poznámku tuto dnes píšeme proto, že p. Šalda stará se o vydání Sebraných spisů H. G. Schauera, a bylo by škoda, aby všechny ty omyly vlekly se snad ještě do nové knihy“.

Ohlas Šaldova sporu o Klášterského se přenesl i do časopisu *Moravské listy*. Tam anonymní původní dopisovatel z Prahy referoval (Mor. listy 4, 24. prosince 1892) o Šaldově popularitě v pražské literární veřejnosti, která je v této věci rozdělena na dva tábory: „Uvážíte-li, že první jej proto chválí, že je pochválil on, anebo že pochvaly od něj očekávají, kdežto druzí nemohou mu přijít na jméno, že je dů-

kladně seřezal, tak po šaldovsku seřezal, seznáte, že není pravdy ani tam, ani zde; leč řeknete-li, že je to člověk, který se pracně prostudoval francouzskou a anglickou kritikou, a vada jeho že jest pouze ta, že ji nyní prostě imituje, jste v nebezpečení. Nebezpečení to se pro vás zvětší, povíte-li, že v známé aféře Lumír—Klásterský jeho osobní čest neobstála; může se vám za to dostat důkladného výprasku, v jakém jen on, pan Šalda, umí chodit“.

Šalda reagoval na tuto glossu dopisem zaslaným redakci Moravských listů, který byl zároveň s redakčním úvodem uveřejněn v Moravských listech 5, 1. ledna 1893:

Pan F. X. Šalda z Prahy zaslal nám k nedávné zmínce, kterou učinil o něm náš literární dopisovatel z Prahy, odpověď. Klademe ji sem ochotně tím spíše, že ani my, ani patrně náš dopisovatel ani na chvíli nepochyboval o osobní čestnosti páně Šaldově. Pan Šalda tedy píše: Ctěný pane redaktore! V posledním čísle Vašeho listu (ze 24. prosince) obírá se pan dopisovatel z Prahy také mojí prací i osobou. Proti jednomu passu jeho článku musím se důrazně ohradit. Proti větě, že „v známé aféře Lumír—Klásterský moje osobní čest neobstála“. *Moje osobní čest*, tvrdím naopak, je celou aférou nedotknuta. Co dokázal „Lumír“ z 1. prosince tím, že citoval můj sonet ke chvále jednoho cyklu básní p. Klásterského? Patrně nic, než že [jsem] před šesti lety, když jsem jako 18—19letý hoch psal zmíněný poem, byl jiného názoru, vzdělán a soudnosti, než jsem dnes po šesti letech jako 25letý člověk. A tím padla moje „osobní čest“? A proto jsem snad bezkarakterní ničema? Znáám několik literátů, kteří chutnali ještě před čtyřmi lety poesii p. Klásterského, ale i kolika jiných autorů! A kolik lidí popíralo nebo ironisovalo před šesti roky realismus a — dnes jsou jeho fanatiky. Jsem-li já bez charakteru a bez cti, pak je bez charakteru a bez cti každý myslící a žijící člověk, poněvadž život a rozvoj není nic než zápor minulého, věčná změna sama. Pak jsou charakterní jen mrzáci a blbci. Neboť jen ti nerostou. Charakter je zrovna jako všechno živé podrobno změně, pokroku, evoluci. Každý jiný názor o charakteru je středověký, nemoderní, *nemravný*. Řekl jsem to p. Sládkovi v Zaslánu, které leží již delší dobu v tiskárně „Lit. listů“ a které vyjde, jak ukazuje listárna redakční, v čísle z 1. ledna. Charakter je jen v jednom: říci vždycky svoji myšlenku a celou svoji myšlenku. A to jsem činil vždycky. Byl jsem před šesti lety stejně upřímný, pravdivý a charakterní v hymně p. Klásterskému jako jsem dnes, po šesti letech v jeho *kritice*. Nemravné a bezkarakterní by bylo — po mém soudu a po soudu všech moderních duší — mlčení dnes proto, že myšlenka minulá byla jiná než přítomná. To by byl nízký egoism, „pyšná idolatrie mrtvého já“, jak praví Shelley. „Čas“ (list mně nepřátelský) byl ke mně v tomto bodě, v otázce cti, spravedlivý. Jemu nedokazuje moje básně ke chvále p. Klásterského nic. Mlčí o ní naprosto v čísle z 3. prosince, kde chtěl podati resumé mého sporu s „Lumírem“. Poněvadž poznal novou psychologii i étiku nejlépe z historie vlastní strany. Žádal jsem po p. Sládkovi, aby odvolal svůj výrok, že moje recenze p. Klásterského je psána ze zášti a zloby. A „Čas“

z 3. prosince konstatuje doslova: „pan Sládek odvolal slova *zášti a zloby*“... Tak se ke mně zachoval odpůrce. Tím spíše čekám spravedlnosti od Vašeho listu, který je ke mně lhostejný a objektivní. Čekám odvolání těžké křivdy. Čekám uveřejnění tohoto listu v nejbližším čísle. F. X. Šalda. V Praze 27. prosince 1892.

Zasláno Času (str. 428). Literární listy 14, č. 5 (16. 2. 1893), str. 94—96. — Polemika s notickou Času z 13. ledna 1893 (VII, str. 29/30), reagující na Šaldovo Zasláno, uveřejněné zde na str. 425—427. Čas ve své polemice připomíná: a) *Spor o Analysu*. Čas se snažil tehdy objasnit teorii symbolismu podle výkladů Šaldových, z nichž uveřejnil to, co nezbytně patřilo k věci. „Pan Šalda nyní tvrdí, že vytrhovali a vykrucovali jsme jeho věty. Litujeme tehdejší své práce: ‚Analysy‘ zmocnila se parodie a ta, tuším, spor nešťastněji rozřešila.“ — b) *Spor Šaldův s Lumírem*, o němž Čas prý jen věcně konstatoval fakta a „nanejvýš vytkl jen citlivost téhož p. Šaldy, který s jinými literáty nezachází tak citlivě, jak pro sebe žádá. Pan Šalda pak onehdy v „Mor. listech“ [viz poznámky k předcházejícímu Zaslánu] sám dal nám svědectví, že jsme se k němu v té věci zachovali slušně.“ — c) *Šaldův článek o Schauerovi*. Šalda prý nemohl dobře analysovat zjev Schauerův, poněvadž nesprávně přisuzoval Schauerovi účast při zakládání Času a nesprávně přisuzoval mu články (Pathologie), které nenapsal. Šalda shledal v postoji Času k Schauerovi i bídnou pomluvu, která nešetří ani mrtvého. Čas obrací tuto výtku pomluvy proti Šaldovi. „Jež založena na lehkomyšlné, chlapecké chápavosti, ne-li na šeredných, nám naprosto nepochopitelných klepech. Schauer nebyl z nás, o straně Schauerově vůbec nelze mluvit...“ „Také není pravda, že Schauer za „společnost“ pronesl rozhodné slovo, že „společnost“ ta tlumila jeho bohatý talent, ale je pravda, že někteří ze „společnosti“ od samého počátku až do konce starali se o jeho „materiální basi“. Šalda tvrdí, „že napsal historickou skizzu o vzniku Času“; „jest nepravdou, že prof. Masaryk ve Strakoncích mluvil v udaném smyslu o známých prvních člancích našeho listu.“ V závěru se tvrdí, že Šalda sice nevěří ústním tradicím a legendám, ale „osnuje legendu písemní“ a že celá jeho polemika se hemží „jízlivými a osobními urážkami, že jsme neočekávali nic podobného od někoho, kdo se pokládal nedávno za gentlemana!“

Dodatek (str. 432). Literární listy 14, č. 8 (1. 4. 1893), str. 146. Jde o dodatek k předcházejícímu Zaslánu. Literární listy uveřejnily text s touto redakční poznámkou: „Dodatek k svému Zaslánu v Lit. l. ze dne 16. února 1893 zaslá nám pan F. X. Šalda tyto řádky: ...“

List z Prahy. Literární listy 14, č. 9 (16. 4.), str. 161 a 163. Podnětem k napsání tohoto listu, adresovaného Janu Voborníkovi, byla zmínka ve Voborníkově článku

v literární rubrice Národních listů 17. března 1893 (Šalda chybně uvádí 18. březen). V oddíle svého článku, zabývající se *běžnými otázkami*, uvažoval Voborník o tom, že se klade často otázka dobové aktuální tematiky a poměru literatury k této tematice. Je třeba však mít na mysli, že umělec je povinen takovou aktuální otázku zvládnouti umělecky. Na příklad na Tylovi ležela tíha časových otázek, ale byl to právě Havlíček, který odmítl Posledního Čecha pro tendenci a vadnou formu. Po Tylovi se totéž stalo i některým jiným: „Nešlo-li to formou staršího romantismu, půjde to, pomyslíli si mladí, formou realismu a znovu jde to veselé vpřed bez ohledu na vetchou a nedovtipnou kritiku, která plody jejich pořad měří mrtvou mírou theoretických vzorců a ne živou skutečností. *Pokřikují na Herrmanna z hlubin francouzské analyzy, že humor jeho není humorem a život životem*; krčí nosem nad Šimáckovými dělníky z továrny, ochlazují radost čtenářstva nad zdravým, velice zajímavým zjevem Laichterovým, Svobodovým a j.“ Šalda spatřoval v kursivou výtiskě větě kritickou reakci na svoje úvahy o Herrmannovi v poznámce pod čarou v studii Synthetism v novém umění (viz zde na str. 24). Zároveň si však Šalda vyřizoval v tomto Listě účty i s jinými. Tak na počátku s Lumírem a s jeho „housenčí epistolou“. Jde o anonymní glossu ve feuilletonu Lumíru z 10. února 1893 (str. 60), zaujímající stanovisko k literárním polemikám, vyvolaným původně sporem o Klášterského: „Každá rvačka jest odpornou. A to, co teď na mnohých místech čteme, je rvačka, ne boj. Útočником je kritika. Pisatelé kritik jsou většinou lidé naprosto bezvýznamní, rekrutováni ze třídy, která nemohouc se životi myšlenkou vlastní, živí se ohlodáváním zahrad cizích. Sami nemají co ztratit, jinému berou vše. Tento voj housenek stále roste a odporo se jich dotýkat. Je pravda, že to všecko přejde, ale hořkost se rozsévá a zbývá. Český spisovatel podobá se teď už nejhoršímu delikventu. V každém koutě čeká naň detektiv, a přelíčení provádí se s gustem procesu kriminálního. To věru literatuře ani literátům neposlouží.“

Dále Šalda odpovídal na satirické výpady Švandy dudáka, redigovaného přímo I. Herrmannem. Humoristické invectivy proti Šaldovi se objevují v Švandovi dudákově již od začátku roku 1892 (kritická Šaldova glossa o Herrmannovi vyšla 16. ledna 1892). V březnovém čísle vyšel nepodepsaný *Literární „hlavolam“ čili Poesie a Kateřinky* (str. 125—128), výsměšná stať, přinášející ukázky z *Analysy* a pak parodistický povídkový úryvek „Studený problém“, psaný tak, jak by asi Šalda zpracoval dané thema. V květnovém čísle byla básnička *Jaký to obrat divným řízením božím* (str. 206), vysmívající se Moravě, která „hlásá právě Šaldův symbolismus“ (jaké to „koňstvo“). V prosincovém čísle se Vavřinec Lebeda (I. Herrmann) v divadelním referátě „Z poslední galerie“ vysmívá psavosti mladého kolegy začátečníka F. X. Šaldy. V téže divadelní rubrice 7. února 1893 je pak ono místo, o němž mluví Šalda: „Ařak na konec vidí se ze řšeho, že zůstalo sice zachovalé umělecké dílo krále Ludráka a odolalo povědomému zubu času, ařak tomu samému zubu že podlehl řšeckí učení gritiki a úvahí indických Vocásků, Mrcásků, Filousů a Padousů. Proslýchá se sice, že vmlhavém tom vjeku egzestyroval těš jistý na slovo sebrani

analíz František Ahasver Křaldanáki (těš slovo samořkrtné, cořbi se v nynější češtině vislovalo asi: Křalda náki), ařak co tento slauný muřš myslel a zepsal, žežrali dávno myři a je to řšecko vhoroucím pekle. Pro nás grytigrové ořšom vyhlítka velmi smutná!“ (Str. 84/85).

Šalda převzal „List z Prahy“ pod titulem „Polemika s J. Voborníkem“ do Mladých zápasů, str. 119—125. Na rozdíl od ostatních kritik a polemik znovu otiskovaných v Mladých zápasech byl tento List převzat s menším počtem změn stylistických a věcných. I slovní text až na několik míst zůstal celkem bez retuše. Připomínáme jen tyto závažnější změny: v posledním řádku na str. 436 byla věta „*Jen dál*“ nahrazena větou: „*A neplatí se z toho ani daň, ani clo!*“ „Německá estetika“ v předposledním řádku na str. 437 byla označena jako estetika „*Jean Paulova*“. A na závěr celého listu byla připojena věta: *Ale jak jsem již řekl: posypal jsem popelem hlavu svou!*

Dodatek

Slovo úvodní k Juvenilím. Tato stať byla napsána v roce 1925 jako předmluva k I. svazku Díla F. X. Šaldy, které začalo vycházet v Aventinu v roce 1925. 1. svazek měl tento titul: *Juvenilie*. Stati, články a recenze z let 1891—1899. Část I. — Shrnoval 17 obsáhlejších a zásadních článků Šaldovy kritické produkce let devadesátých, které tam byly přetištěny bez podstatnějších změn a retuši. Celý obsáhlý svazek (339 stran) byl připsán „*bratru Aloisovi*“ a byl opatřen vstupním mottem z Goethova Fausta: *Ich hatte nichts und doch genug, | den Drang nach Wahrheit uns die Lust am Trug.* — Umístili jsme tuto předmluvu k Juvenilím do tohoto svazku, poněvadž v něm začínáme v chronologickém pořádku uveřejňovat i články, převzaté později do Juvenilí. Obsah Juvenilí bude ovšem vyčerpán až po vydání dalších tří svazků Kritických projevů. *

Slovo úvodní k Mladým zápasům. Napsáno v roce 1934 a otištěno téhož roku jako předmluva k druhému svazku Díla F. X. Šaldy, vydávaného v nakladatelství Melantrich. Svazek má titul *Mladé zápasy* a podtitul *Juvenilie II*. Titul na str. 5: *Mladé zápasy. Posudky, odsudky, útoky z let 1893—1899* není přesný, neboť v knize je několik článků i z roku 1892. Ve srovnání s Juvenilími I, které se soustřeďovaly k obecnějším a zásadním článkům, obracejí Mladé zápasy pozornost ke rozborům jednotlivých děl a mají charakter polemičtější a útočtější. Ačkoliv nepřesahují rozměry Juvenilí I (361 stran menšího formátu), přece jen zahrnují mnohem větší počet statí (45). Na rozdíl od Juvenilí Šalda pokládal v Mladých zápasech za nutné retušovat stylistický charakter svých projevů z let devadesátých a při této revizi

leckde zkracoval nebo doplňoval své referáty i věcně. Tato konfrontace Šaldy z let třicátých se Šaldou z let devadesátých, jak ji můžeme sledovat při přepracování původních textů v Mladých zápasech, chová v sobě mnoho cenného pro poznání Šaldova úsilí zživotnit a zaktualisovat vlastní kritickou minulost. O tom, jak právě v Mladých zápasech toto úsilí živě pociťoval, svědčí obsah předmluvy zde uveřejněné. Naše vydání v Souboru díla F. X. Šaldy vrací se přirozeně k původním textům. Snažili jsme se v edičních poznámkách aspoň zčásti zachytit nejdůležitější změny v Mladých zápasech, odborné čtenáře jsme ovšem nuceni v podrobnostech odkázat na text Mladých zápasů.

Divadelní causerie. Jde o nejstarší kritický projev Šaldův, uveřejněný pod šifrou Š. v České Thalii 3, č. 18 (20. 6. 1889), str. 208—210. — Bezprostřední podnět k tomuto dialogu o otázkách moderní literatury a o možnostech zásadního postoje k hodnocení literatury poskytlo soudobé divadelní provedení Vrchlického dramatu *Bratři*, jehož premiéra na Národním divadle byla 22. 4. 1889 a které se v režii J. Seiferta hrálo potom ještě pětkrát. V téže době se hráli i Gerzely Czikyho *Proletáři*, o nichž je zmínka v závěru causerie (premiéra 19. 3. 1889).

Felix Vodička

Soubor díla F. X. Šaldy
Vydání Souboru F. X. Šaldy v nakladatelství Mladosti

Kritické projevy — I. | 1893—1895

1. vydání
K vydání připravil J. H. Hájek; poznámkami doplnil
Felix Vodička. Typografickou úpravou opatroval E. Těsík

5000 výtisků

V lednu 1919

Číslo 100 Kč za 100 Kč

Typická Mladosti v Praze

NOVA CENA Kč - 1 00 - 84